

Όσο με θάβουνε, εγώ θα φυτρώνω

Μηνιαία ηλεκτρονική έκδοση του Πανελληνίου Σωματείου Θεάτρου Σκιών
Περίοδος Γ' Τεύχος 77 Φεβρουάριος 2014

«ΤΑ ΟΝΕΙΡΑ ΕΝΟΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΗ»

του Θωμά Αθ. Αγραφιώτη

Νουβέλα βραβευθείσα από την «Πανελλήνια Ένωση Λογοτεχνών»

ΙΒ) «Ο Καραγκιόζης μας, κατά τη νέα χιλιετία»

Στην Πάτρα, τέτοια μέρα, οι πατρινοί βάζουν τα καλά τους, ακόμα κι αν συνηθίζουν, συχνά-πυκνά, να μην τον σέβονται. Ο πολιούχος τους γιορτάζει και όλοι μαζεύονται στον πανέμορφο ναό του, μπροστά από τη θάλασσα και τις γραμμές του τρένου, προς (αλλά και από) τον κάμπο της Ηλείας. Όλα τα φιλαράκια και οι συνάδελφοί μου ανάβουν και από ένα κεράκι, στη μνήμη του Αγίου τους: του Πρωτόκλητου μαθητή του Ιησού, αλλά και του αδερφού του Αποστόλου Πέτρου. Ο Ανδρέας όργωσε τη χερσόνησο της Μικράς Ασίας και, διά του Βυζαντίου, της μελλοντικής Κωνσταντινουπόλεως δηλαδή, πέρασε στην Ευρώπη, για να καταλήξει στην Πάτρα. Να! Βλέπω και τον Ιωάνναρο να ανάβει το κερί του, τώρα που έφυγε ο πολύς ο κόσμος. Κοιτάει και κάποιες αγιογραφίες, σαν αυτές που είχε ιστορήσει, προ ετών και στα ίδια μέρη, ο πολύς Βυζάντιος της Βαβυλωνίας. Μεγάλο πράγμα να αφήνεις τα εγκόσμια και να είσαι σε μια άλλη διάσταση, καθώς λέει ο Απόστολος των Εθνών ότι «αρπαγησόμεθα εν νεφέλαις» και μην τον είδατε, μην τον απαντήσατε! Εγώ, όμως, όλα τα βλέπω, από εδώ και στο εξής, από τούτη τη σημαδιακή μέρα της 30ης του Νοέμβρη, του Σωτηρίου Έτους του 1987. Όπως βλέπω, εκτός των άλλων, και το βιβλίο μου, τα χειρόγραφα του οποίου κούρνιασαν σε ένα συρτάρι και, επίσης, μην τα είδατε, μην τα απαντήσατε. Ίσως, ρωτήσετε, ευλόγως, για το τι κάνω, από εδώ πάνω: Κάνω ό,τι μπορώ. Τα κουτσοκαταφέρνω. Όπως και στη γη (Γη), έτσι και εδώ, ο λόγος μου είναι κάπως αιχμηρός:

- Καραγκιόζη! Τι κάνεις, εδώ κάτω, ξαπλωμένος; Γιατί δεν μιλάς;
- Γιατί είμαι πεθαμένος!
- Τότε, πώς μιλάς, βρε ματάκια μου; Οι πεθαμένοι μιλάνε;
- Εγώ έχω πάρει άδεια από το νεκροθάφτη!
- Με κοροϊδεύεις, βρε;
- Εγώ; Εδώ, κάποτε, οι πεθαμένοι ψηφίζανε και σε πείραξα εγώ;
- Και πώς είναι, εκεί που είσαι, τώρα;
- Σκότος στον Άδη, Χατζατζάρη! Σκότος! Τι σκουλήκια φοβερά!
- Σκότος, ε;

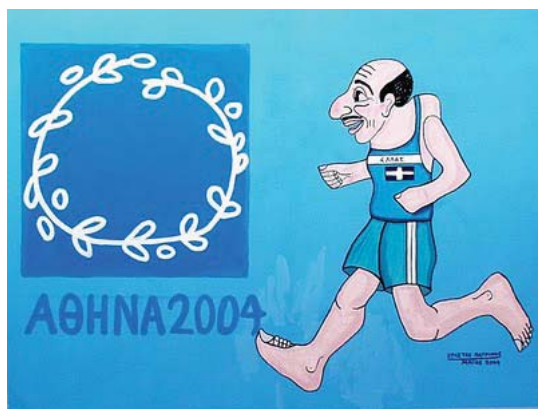

ΕΚΔΟΤΗΣ: Πάνος Β. Καπετανίδης Τηλέφωνο: 210 46 16 664

- *Ναι! Πρέπει να έχει καεί η ασφάλεια της ΔΕΗ...*

Το βιβλίο μου κατάφερα να το εκδώσω, δρώντας εκ του μακρόθεν και βάζοντας (μέσω άλλης διάστασης και με τηλεπάθεια) το χεράκι μου. Ο σκοπός αγιάζει τα μέσα και τα αγίασε, κατά το Σωτήριο Έτος 2002. Αλλά κάλλιο αργά, παρά ποτέ, που λέει και ο λαός, επί της γης (Γης). Η τέχνη μας παλεύει να κρατηθεί όρθια. Βοηθάω και εγώ, εκ του μακρόθεν, όπως το είπαμε. Ο ξυπόλυτος συνεχίζει να διαμαρτύρεται με το γνωστό, ανατρεπτικό του ύφος. Αν και οικουμενικός, τα βάζει με το «τέρας» της παγκοσμιοποίησης. Η Ελλάδα περνάει στιγμές δόξας με τα νέα νομίσματα, την αναβίωση Ολυμπιακών Αγώνων και την πλαστή ευημερία της, αλλά επειδή έχω καλές διασυνδέσεις, δυστυχώς, βλέπω τον πύργο από άμμο να καταρρέει, σύντομα. Το καθεστώς παραμένει σταθερό, με τις δυο μορφές του να εναλλάσσονται, στην εξουσία. Σοβιετική βότκα δεν υπάρχει πια, η ρώσικη αρκούδα

ακόμα τρικλίζει και ψάχνει τις ισορροπίες της, ενώ από την άλλη πλευρά του Ατλαντικού, η Αμερική, ούσα πια μονοκρατορίσσα, ετοιμάζεται να βομβαρδίσει και άλλους λαούς, για να επουλώσει, κάπως, τα τραύματα, από την πτώση των δύο πύργων, η οποία, όμως, κρύβει και κάποια μυστικά, που δεν θα σας τα πω, γιατί δεν κάνει. Όταν έρθετε, με το καλό, επάνω, μαζί μου, το αργότερο δυνατό, που σας εύχομαι, ίσως να μάθετε και σεις όλα όσα δεν κάνει να μαθαίνετε, ως ζώντες οργανισμοί, επί της γης

(Γης). Όλοι μας, πάντως, ξέρουμε καλά τι παιχνίδια παίζονται στις πλάτες των λαών. Ξέρουμε, όμως, και την παγίδα που μας στήνει η μεγάλη ευρωπαϊκή μας οικογένεια, προκειμένου να γίνουμε γερμανική αποικία και εκμεταλλευόμενη την αλλοτρίωσή μας, μα και του τεμπέλη το κουσούρι. Ένα κουσούρι, που το σατιρίζει ο Καραγκιόζης μας, για να βαστάξει, στην καμπούρα του, μια ακόμα αμαρτία του ελληνικού λαού...

- *Πού έπιασες δουλειά, Καραγκιόζη μου;*

- *Σε οικοδομή!*

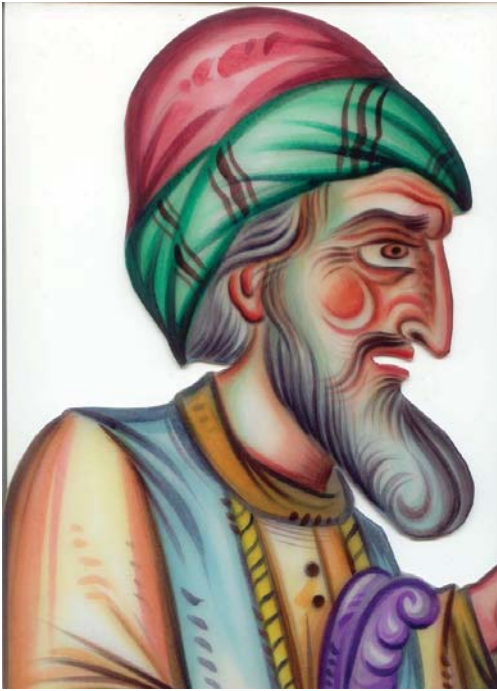
- *Δύσκολη δουλειά!*

- *Μόνο δύσκολη, Χατζατζάρη; Ξέρεις τι αγώνα δίνω, κάθε μέρα, για να ανταπεξέλθω; Ξέρεις τι ιδρώτα χύνω; Ξέρεις πόσο κουράζομαι και ταλαιπωριέμαι; Πόσο βολοδέρνω; Το αφεντικό σκληρό, οι άλλοι εργάτες, μηδέν συναδελφικότητα, ο καιρός χάλια, με τα κρύα, πάνω-κάτω, πηλοφόρι, με τις ζέστες, πάνω-κάτω, πηλοφόρι, διαταγές, από εδώ, διαταγές, από κει, δεν μπορώ άλλο, πάνω-κάτω, κουράστηκα...*

- *Με στενοχώρησες, ματάκια μου! Πόσο καιρό κάνεις αυτήν την τόσο σκληρή δουλειά;*

- *Αύριο, θα πάω, για πρώτη φορά!*

Για το βιβλίο μου, υπήρχαν και ενστάσεις. Αυτό είναι κάτι λογικό. Με κατηγορήσαν ως «φλύαρο» και, ίσως, αυτοί που το είπαν να είναι και πιο φλύαροι από μένα. Ίσως, κάποτε, και να με αγαπούσαν, θέλοντας και να με δουν, στα

στερνά μου, αλλά μάταια, γιατί κάποιος άλλος δεν τους άφησε. Είχε πει, λέγεται, να μην με ενοχλούν, γιατί έβλεπα ένα ματς στην τηλεόραση, αν και ψυχορραγούσα τότε, και άλλες αηδίες. Δεν ήταν λίγοι, όμως, και αυτοί που είδαν το μετά θάνατον πόνημά μου, με ενθουσιασμό. Η πλειοψηφία, βεβαίως, έμεινε στις ζωγραφιές. Αυτά μπορεί, αυτά κάνει. Έτερον ουδέν και δεν μπορώ να έχω απαιτήσεις. Μια μειοψηφία, όμως, είδε το κάτι παραπάνω. Πρώτα ο μαθητής μου. Μετά, το πνευματικό του τέκνο. Ρουφώντας τις απόψεις μου, χτίστηκε, πάνω (και) σε αυτές, το νέο οικοδόμημα του Καραγκιόζη μας, κάτι για το οποίο νιώθω περήφανος, εκ του μακρόθεν. Μεγάλο πράγμα η μαθητεία! Ο **Γιαννιώτης Ιάκωβος**, στην αυλή του Αλή Πασά, είχε μαθητή τον **Ηλία τον Κωνσταντινουπολίτη**. Ο Ηλίας έβγαλε πολλούς μαθητές, με πιο σπουδαίο τον **Ιωάννη Ρούλια**.

Ο Ρούλιας ήταν ο δάσκαλος του πατέρα μου. Ο πατέρας μου έβγαλε εμένα, εγώ έβγαλα έναν άλλο και αυτός ο άλλος έβγαλε ένα ακόμα τέκνο, στο γενεαλογικό μας δέντρο και στη γενεαλογία μας, ανά τους αιώνες. Όμως, ένα χωρίο από το βιβλίο μου ταλαιπώρησε πολύ και ίσως, να ταλαιπωρεί, ακόμα, το πνευματικό μου τέκνο και πιο πολύ, το πνευματικό μου εγγόνι. Όταν, λοιπόν, το εγγόνι ζητάει διευκρινίσεις για το χωρίο αυτό, κάποιοι τον παροτρύνουν να με ρωτήσει και όταν αυτοί μαθαίνουν ότι, εδώ και χρόνια, κοιτάζω (τρόπος του λέγειν) τα ραδίκια, ανάποδα, (που δεν τα κοιτάζω), σηκώνουν τα χέρια, με απόγνωση, λέγοντας ότι ένα μέντιουμ, μονάχα, θα μας έσωζε. Και το αντικλείδι του ξεκλειδώματος αυτού του χωρίου δεν έχει βρεθεί, ακόμα, για μια παραπομπή που, σκοπίμως, δεν έκανα (γιατί άραγε;) για την καταγωγή του Θεάτρου Σκιών, από «κάποιο μεγάλο ιεράρχη που στηλιτεύει τα ελληνιστικά κατάλοιπα που υπάρχουν στο βυζαντινό όχλο και που *"εν ταις Ακραίαις (φτωχογειτονιές) της βασιλευούσης... κατά τεθνεώσας ειδωλικάς σκιώδους φωτός παραστάσεις εν οθονίοις, ευωχουμένους γέλωτος, μώμον πάντων, αισχρόν και αντίχριστον..."* κλπ». Ο μπλοφατζής πατέρας, για το θέμα αυτό, θα μου έκλεινε το μάτι. Μα, το φως της αλήθειας θα λάμψει, για πάντα, στο πανί:

- Ο Πασάς, μόλις τώρα, μου είπε ότι οι Έλληνες δεν θα πρέπει να μαθαίνουν την αλήθεια. Μου είπε ότι οι Έλληνες θα πρέπει να ζουν, πάντοτε, μέσα στο ψέμα. Όμως, όσο θα ζεις εσύ, Καραγκιόζη...

- Όσο θα ζω εγώ; Τι θα γίνεται, καπετάνιε μου, όσο θα ζω εγώ;

- Όσο θα ζεις εσύ, οι Έλληνες, πάντα, θα μαθαίνουν την Αλήθεια!!!

ΤΕΛΟΣ

Το Θέατρο Σκιών και η ιστορία γέννησης του Καραγκιόζη

Το Θέατρο Σκιών, όπως πολλοί ερευνητές και μελετητές λένε, προέρχεται από την Κίνα, έπειτα από τη δημιουργία του χαρτιού και τη χρήση του, για να σκεπάζουν τις πόρτες από το φως. Από την Κίνα, εξαπλώθηκε στην Μέση Ανατολή, στην Οθωμανική αυτοκρατορία, από όπου και μεταπήδησε στην Ελλάδα. Παιζόταν στο Παζάρι, αγορά της τότε εποχής, σε δυο γλώσσες, την ελληνική και την τουρκική. Σαν δρώμενο, δίδασκε στους παρευρισκομένους, το διάλογο, την ετοιμολογία, όπως, επίσης, αποτελούσε και μια μορφή διασκέδασης. Το Θέατρο Σκιών συνέτεινε στη δημιουργία εθνικών μορφών του Θεάτρου, σε χώρες, όπως ήταν η Ελλάδα, η Ρουμανία και η Γεωργία.

Στην Ελλάδα, οι πρώτες παραστάσεις ξεκίνησαν στα Ιωάννινα. Ο Δημήτριος Σαρδούνης, ήταν εκείνος που πιθανόν το μετεξέλιξε σε ελληνικό Θέατρο Σκιών, εισάγοντας μέσα σε αυτό, αξίες, λεβεντιά και ιδέες της τότε εποχής.

Ωστόσο, κανείς δεν μπορεί να πει με σιγουριά το πώς δημιουργήθηκε η ιδέα του Καραγκιόζη. Οι ερευνητές συγκρούονται για την καταγωγή, αλλά συγκλίνουν στην ετυμολογία του ονόματος, που στα Τουρκικά, Καρά είναι το μάτι και Γκιοζ σημαίνει μαύρο, άρα Καραγκιόζης σημαίνει Μαυρομάτης. Κατά πάσα πιθανότητα, ο Καραγκιόζης ήταν ένας μικρασιάτης, ο οποίος ζούσε στην Προύσα και προσελήφθη, ως εργάτης, για τη δημιουργία ενός τζαμιού από το Σουλτάνο. Επιστάτης του ήταν ο Χατζηαβάνης. Ο Σουλτάνος, διέταξε να τους σκοτώσουν, καθώς οι εργάτες του καθυστερούσαν την κατασκευή του τζαμιού, παρακολουθώντας τους αστείους διαλόγους, μεταξύ των δυο αντρών. Αργότερα, καθώς λέγεται, το μετάνιωσε και ο Σείχ Κιουστερί δημιούργησε φιγούρες των δυο αντρών, για να παρηγορήσει το Σουλτάνο.

Ο Καραγκιόζης είναι κεντρικό πρόσωπο του Θεάτρου Σκιών της Ελλάδας και της Τουρκίας, ενώ, από το 2010, συγκαταλέγεται στον κατάλογο με τα έργα πολιτιστικής κληρονομιάς της Τουρκίας.

Χαρακτήρες του είναι: ο Καραγκιόζης, ο Χατζηαβάνης, το Κολλητήρι (ένα ή και τα τρία παιδιά του Καραγκιόζη, τα Κολλητήρια, όπως τα ονόμαζε ο ίδιος), η Αγλαΐα, η γυναίκα του Καραγκιόζη, ο Μορφονιός, ο οποίος πιστεύει ότι είναι ωραίος, ο Μπαρμπαγιώργος, ο Σταύρακας, ο Σιορ Διόνυσος, ο Εβραϊός, ο Βεζίρης, η κόρη του Βεζίρη, ο Βεληγκέκας κ.ά..

Μαρία Κωνσταντίνου, Κύπρος

Ο Καραγκιόζης

Στίχοι-θύται

Ο Καραγκιόζης κι αν πεινά κι είναι σε μαύρο χάλι
με γέλιο το πανάκι του θα το φωτίσει πάλι.
Με το «ε ρε γλέντια» και χαρές θα σας καληπερίσει
και απλόχερα στο κόσμο του χαρά 'θε να σκορπίσει.
Σε κάθε μια παράσταση δουλειά θα καρτεράει
ξέροντας στο φινάλε της πως ξύλο 'θε να φάει.
Στο τέλος μιας παράστασης το μήνυμα είναι ένα:
Τον ξένο αν «προσκυνήσετε» όλα είναι χαμένα.
Γι' αυτό γλεντήστε την ζωή με γέλιο και τραγούδι,
ακόμα και αν πεινάσετε κάψτε το πελεκούδι !!!

Κώστας Ντούμπας

Στην πορεία προς την έκθεση!

Έκθεση με φιγούρες, σκηνικά, ρεκλάμες και άλλα εργαλεία του Θεάτρου Σκιών, θα πραγματοποιηθεί, από **31 Μάρτη με 6 Απρίλη 2014**, στην Αθήνα, στον εκθεσιακό χώρο του Ομίλου

UNESCO Πειραιώς και νήσων (Πειραιώς 73).

Η έκθεση θα είναι αφιερωμένη στον εορτασμό της 28ης Μαρτίου – «Παγκόσμια μέρα Θεάτρου Σκιών».

Εκτός από μέρος του ιστορικού αρχείου του Σωματείου, θα μπορούν να εκθέσουν μέλη του Σωματείου μας, **από 4 φιγούρες** ο καθένας, με την προϋπόθεση να παρευρίσκονται, τόσο στο στήσιμο της έκθεσης (Κυριακή 30 Μάρτη), όσο και στο ξεστήσιμο.

Επίσης, φίλοι του Σωματείου μας μπορούν να εκθέσουν και φιγούρες και εργαλεία από συλλογές που έχουν στην κατοχή τους, από караγκιοζοπαίχτες που δεν είναι πια στη ζωή.

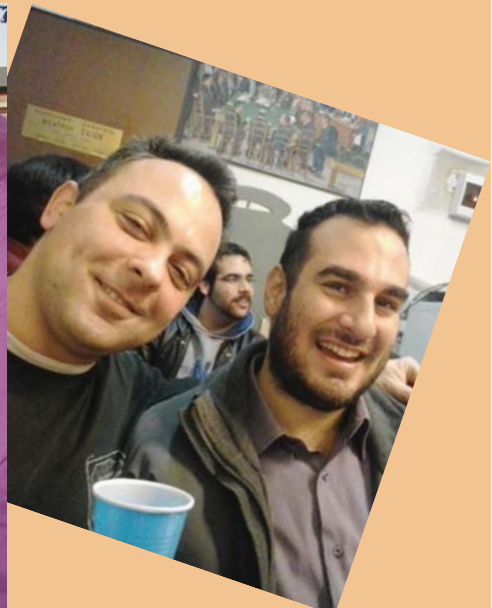
Δηλώσεις συμμετοχής στα μέλη του Δ.Σ. και στο Καλλιτεχνικό Διευθυντή της Εθνικής Σκηνής Θεάτρου Σκιών, Ηλία Καρελλά, μέχρι **28 Φλεβάρη 2014**.

Από την έκθεση στο Κερατσίνι, το 2004

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΠΗ ΤΗΣ ΠΙΤΑΣ ΣΤΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ

9-1-2014

Το φλουρι
το κέρδισε
ο Τάσος
Δουρμούσογλου

Και ένας γάμος!!

Στις 18 Ιανουαρίου, ο **Κώστας Σπυρόπουλος** και η **Μαργαρίτα Δρακοπούλου**, ένωσαν τις ζωές τους με τα δεσμά του Γάμου. Το καλύτερο δώρο για την γιορτή του ευτυχισμένου πατέρα και αγαπημένου μας βετεράνου Καραγκιοζοπαιχτή **Θανάση Σπυρόπουλου**, που τον βλέπουμε στην φωτογραφία να περνάει τις βέρες στους νεόνυμφους.

Ευχόμαστε όλοι στα νέα αυτά παιδιά "Καλή ζωή" με αγάπη και κατανόηση!!!

5^{οι} Αγώνες Ελληνικού Θεάτρου Σκιών **ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΑΡΟΥ**

Ο Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Πατρέων διοργανώνει τους 5ους Αγώνες Ελληνικού Θεάτρου Σκιών (αφιερωμένους στη μνήμη του καραγκιοζοπαίχτη **Γιάνναρου**), που θα πραγματοποιηθούν από 3 έως 6 Απριλίου 2014 στην Πάτρα, με στόχο την ανάδειξη και ανανέωση του Ελληνικού Θεάτρου Σκιών.

Στο διαγωνισμό μπορούν να πάρουν μέρος όλοι όσοι το επιθυμούν, υποβάλλοντας αίτηση συμμετοχής και τα δικαιολογητικά στη γραμματεία του οργανισμού με την ένδειξη: "ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ, Ακτή Δυμαίων 50, τ.κ.26333-Πάτρα, «5οι Αγώνες Ελληνικού Θεάτρου Σκιών»".

Η προθεσμία υποβολής των αιτήσεων συμμετοχής λήγει την Παρασκευή 28 Φεβρουαρίου.

Στο πλαίσιο του διαγωνισμού έχουν θεσπιστεί τα εξής βραβεία:

Βραβείο καλύτερης παράστασης, χρηματικής αξίας 700 €.

Βραβείο καλύτερης παράστασης για νέους καλλιτέχνες (έως 25 ετών), χρηματικής αξίας 700 €.

Βραβείο σκηνικών και φιγούρας άνευ χρηματικής αξίας.

Βραβείο σκηνικών και φιγούρας για νέους καλλιτέχνες (έως 25 ετών) άνευ χρηματικής αξίας.

Βραβείο δεξιοτεχνίας κίνησης άνευ χρηματικής αξίας.

Βραβείο δεξιοτεχνίας κίνησης για νέους καλλιτέχνες άνευ χρηματικής αξίας.

Βραβείο νέου σεναρίου, χρηματικής αξίας 400 €.

Βραβείο εναλλακτικής μορφής παράστασης της τέχνης του Θεάτρου Σκιών, χρηματικής αξίας 400 €.

Πληροφορίες: Γραφείο Οργάνωσης (Γραμματεία): Τηλ.:2610390937

Email: info@patrasculture.gr

Το Σωματείο μας προσκλήθηκε να συμμετάσχει με εκπρόσωπό του στην Κριτική Επιτροπή. Η απόφαση του Δ.Σ. είναι αρνητική, λόγω της πάγιας διαφωνίας του για το διαγωνιστικό χαρακτήρα μεταξύ επαγγελματιών.

Νέος καλλιτεχνικός χώρος Θεάτρου Σκιών στη μητρόπολη του Καραγκιόζη, την Πάτρα

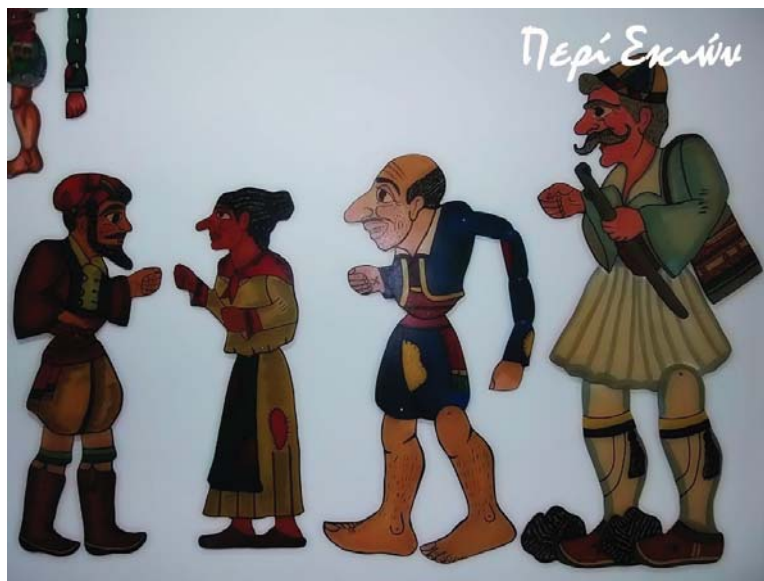
Ένας νέος χώρος
καλλιτεχνικής και
δημιουργικής έκφρασης,
για παιδιά, ανοίγει την
Κυριακή 26/01, στη

μητρόπολη του Καραγκιόζη, την Πάτρα.

Με την καλλιτεχνική πινελιά που επιμελήθηκε ο καραγκιοζοπαίχτης Χρήστος Πατρινός και με την ονομασία Περί Σκιών, ο παραδοσιακός Καραγκιόζης θα αναβιώσει, βγαίνοντας από το λήθαργο και έχοντας ως στόχο τη διάσωση και διάδοση της λαϊκής πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Το Περί Σκιών θα διαθέτει μόνιμη έκθεση φιγούρας και σκηνικών Θεάτρου Σκιών και θα πραγματοποιούνται παραστάσεις Καραγκιόζη ποικίλου περιεχομένου, για το κοινό, κάθε Σάββατο και Κυριακή. Παράλληλα, θα υπάρχει θεατρικό εργαστήρι δημιουργικότητας, για παιδιά όλων των ηλικιών, στα πλαίσια του προγράμματος «Γνωρίζω το λαϊκό Θέατρο Σκιών», με ζωγραφική-κατασκευή παραδοσιακών φιγούρων (σε δέρμα, χαρτί, ξύλο, ζελατίνα), με μαθήματα μιμητικής και φωνητικής έκφρασης και παραστάσεις από τους μικρούς μας φίλους. Θα υλοποιούνται προγραμματισμένες παραστάσεις, για τα σχολεία, με ενημέρωση των μαθητών για την ιστορία του Θεάτρου Σκιών, και θα γίνονται παρουσιάσεις βιβλίων και εκθέσεις ζωγραφικής και φωτογραφίας.

Το Περί Σκιών, έκοψε τη βασιλόπιτά του, την Κυριακή 26 Ιανουαρίου, στις 6:00 μ.μ., στην οδό Νόρμαν 18-20 (περιοχή Αγίου Διονυσίου), με παράσταση Καραγκιόζη από τον Χρήστο Πατρινό και με ελεύθερη είσοδο.

Περί Σκιών

Νόρμαν 18-20 (περιοχή Αγ.
Διονυσίου), Πάτρα
697 7355402, 694 7938358
periskion@gmail.com

Των Άρη Μηλιώνη και Θωμά Αθ. Αγραφιώτη

«Η μικρή Τασία Βέρρα»

Στην Γουριά Μεσολογγίου, το χωριό μου, γύρω στα 1950-51, είχε έρθει ο κλαρινίστας Άγγελος Βέρρας, με το γιο του, τον Σπύρο, κιθάρα και τραγούδι, για να παίξουν, στην πλατεία του χωριού, σε ένα μαγαζί, μαζί και με άλλους μουσικούς. Έπαιξαν την πρώτη μέρα, αλλά τους αδιαθέτησε η τραγουδίστρια που είχαν, και έφυγε. Από το μαγαζί, τους είπαν να βρουν μια άλλη τραγουδίστρια. Τότε, είπε ο Άγγελος ο Βέρρας στον Σπύρο: «Τράβα στο χωριό μας, Λαληκώστα (Φαρραί), να φέρεις το τσουπί». Το «τσουπί» ήταν η σημερινή Τασία η Βέρρα, η οποία, τότε, πήγαινε στο Δημοτικό Σχολείο, στην Τετάρτη ή στην Πέμπτη Δημοτικού. Το χωριό μου, η Γουριά, όπως έχω ξαναπεί, είχε ακούσματα από πολύ μεγάλους μουσικούς της εποχής εκείνης. Όταν η μικρή Τασία, λοιπόν, άρχισε να λέει ένα κλέφτικο επιτραπέζιο, τους «Γιαγιάδες», το μαγαζί έγινε όλο, σαν εκκλησία. Από τότε, η Τασία έδειξε ότι ήταν ένα σπάνιο ταλέντο. Και να φανταστεί κανείς ότι, τότε, ακόμα, δεν έφτανε καν στο μικρόφωνο. Για να τραγουδήσει, δηλαδή, το μικρόφωνο έπρεπε να το γείρει μαζί με τη βάση, τη στήλη που λέμε σήμερα, για να το φτάσει.

«Ο νεαρός Μάκης Χριστοδουλόπουλος»

Το έτος 1972, είχαμε φέρει τον Μάκη τον Χριστοδουλόπουλο στην Γουριά Μεσολογγίου, στο χωριό μου, στο πανηγύρι, στον μπατζανάκη μου τον Νώντα, δηλαδή τον Επαμεινώνδα τον Καπώνη. Εγώ είχα, τότε, συγκρότημα με τους Βερραίους. Εκεί, είχαμε κλείσει, με το συγκρότημά τους, να πάω εγώ. Ο μπατζανάκης μου είχε πιάσει φιλία με τον Τάκη τον Καρναβά και το συγχωρεμένο τον Βασίλη τον Σαλέα. Ιδιαίτερα με τον Καρναβά, ήσαν πολύ φίλοι. Ο Καρναβάς, όταν δούλευε, εκεί κοντά, στην περιφέρεια, πήγαινε, πάντα, για ύπνο, στον μπατζανάκη μου. Είχανε μεγάλη φιλία. Πλην όμως, στο πανηγύρι, δεν έλαχε να τον φέρουμε ποτέ. Κλείνουμε, λοιπόν, το συγχωρεμένο τον Σαλέα. Σε άλλο μαγαζί, είχαμε αντιμέτωπους τον Νίκο Σαραγούδα, τον Γιάννη Βασιλόπουλο και τον Στάθη Κάβουρα. Αυτοί ήταν τέλειοι μουσικοί, αλλά όλη τη δουλειά την είχαμε πάρει εμείς. Και ένα βράδυ,

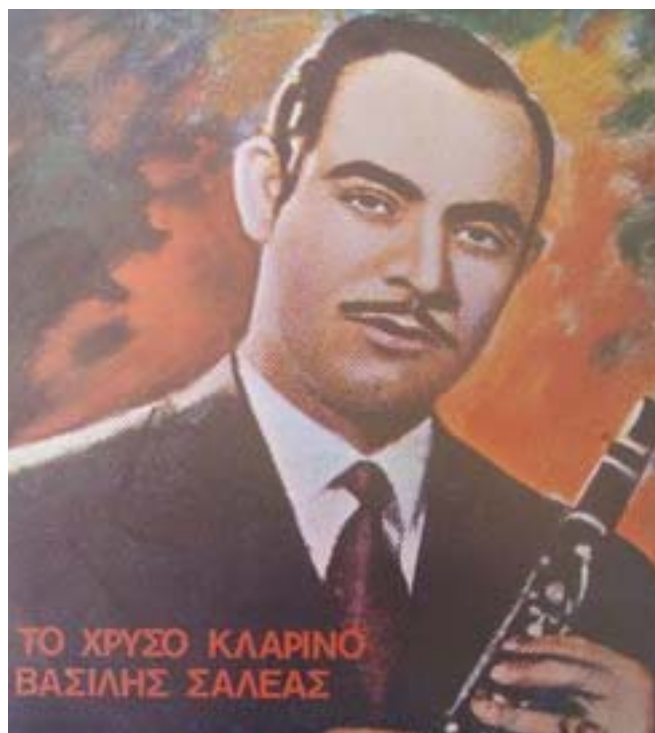

Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΖΑΜΟΥΛΙΑΣ

φέραμε, δηλαδή ο συγχωρεμένος ο Σαλέας έφερε, γιατί είχε φιλία μαζί του, τον Μάκη Χριστοδουλόπουλο. Ο Χριστοδουλόπουλος, τότε, τραγούδαγε κάτι τραγούδια ινδικά και κάτι τέτοια, ενώ εγώ είχα, ως βασικό τραγουδιστή, τον Γιώργο τον Βέρρα, στο συγκρότημα με τους Βερραίους, με τους οποίους είχα πάει εκεί. Αυτό έγινε, όπως είπαμε, το 1972, στις 29 Αυγούστου, του Αϊ-Γιαννιού. Την τρίτη μέρα, μας ήρθε και ο Μάκης, ο οποίος έπαιζε και κλαρίνο, εκτός από το τραγούδι. Και τότε, θυμάμαι, λέει ο Σαλέας στον Μάκη: «Αφού, εδώ, στο τραγούδι, υπάρχει καλή περίπτωση! Άσε το κλαρίνο, παιδάκι μου, για να φας ψωμί». Πραγματικά, τον άκουσε ο Μάκης και από εκεί και πέρα, ανέβηκε! Και μάλιστα, ανέβηκε πολύ, ο Μάκης, γιατί τα τραγούδια του τραγουδιόντουσαν στα πανηγύρια, σε γάμους, στα κέντρα, παντού, αλλά και σήμερα, εξακολουθούν να τραγουδιούνται. Έγινε ένας μεγάλος και εξαιρετικός καλλιτέχνης και εξακολουθεί να είναι από τους πρώτους.

«Τα σόλα και το τέλος του Βασιλή Σαλέα»

Τελειώσαμε, την παραμονή του πανηγυριού, και δώσαμε ραντεβού το πρωί, για καφέ, στο μαγαζί του Νώντα. Εκεί που πίναμε καφέ, ήρθε ο Κλεομένης ο Κώνστας και παρακάλεσε τον μπατζανάκη μου να πει στον Σαλέα να παίξει λίγα σόλα, για να τα γράψει στο κασετόφωνο. Ο Σαλέας δέχτηκε να παίξει αυτά τα σόλα, σε ένα δωμάτιο, και έδωσε όλο του τον εαυτό. Τα σόλα καταγράφηκαν, σε ένα κασετόφωνο, αλλά, δυστυχώς, ο Κλεομένης δεν μας έδωσε αντίγραφα και δεν ξέρουμε αν υπάρχουν, ακόμα. Με το συγχωρεμένο τον Βασιλή τον Σαλέα, στα 1972, πάλι, και με το συγκρότημα το δικό μου, εξόν

του Μάκη του Χριστοδουλόπουλου, μας κλείνει κάποιος Λάμπρος Μωραϊτης, για τις 14 του Σεπτεμβρη, του Σταυρού, στο Μποχώρι (Ευηνοχώρι). Ήταν η τελευταία δουλειά, που έκανα με τον Βασίλη τον Σαλέα. Εκεί μάλιστα, με καλούν από το μαγαζί και μου λέει κάποιος: «Ρε συ, Τζαμούλια, μου κάνει εντύπωση με τον Βασίλη το εξής: Έκοψα ένα καρπούζι, μια βαρέλα, και ο Βασίλης έφαγε το μισό καρπούζι σχεδόν». Η περιφέρειά μας είχε καρπούζια. Βαρέλα λέγανε το μακρόστενο το καρπούζι. Και από εκεί, άρχισε να εκδηλώνεται η αρρώστια του Βασίλη. Δηλαδή, του έφερε δίψα, γιατί είχε στο κεφάλι την αρρώστια. Εκεί λοιπόν, ήταν η τελευταία δουλειά που έκανα με τον Βασίλη τον Σαλέα. Μετά, τον κλείνουν και πάει, ακόμα, στην Βάρδα του νομού Ηλείας, χωρίς εμάς, αλλά με άλλο συγκρότημα. Και από εκεί, τον καλούν και πάει στα Γιάννενα. Στα Γιάννενα, πάνω στο πανηγύρι, έπαθε τη μεγάλη τη ζημιά και τον πήγανε, απευθείας, στον Ερυθρό Σταυρό. Αυτό ήταν και το τέλος του Βασίλη. Ήταν ένα

φοβερό κλαρίνο, από τα κορυφαία κλαρίνα. Έκανα, συνολικά, δυο δουλειές μαζί του. Του Αϊ-Γιαννιού, στο χωριό μου, και του Σταυρού, στα 1972 και οι δύο. Εκεί λοιπόν, σταματάει, αρκετά πρόωρα, και η συνεργασία μας.

«Η νεαρή Ελένη Βιτάλη»

Την Ελένη Βιτάλη την έφερε ο συγχωρεμένος ο Αλέκος ο Τζέμος, ο οποίος ήταν ένα τρομερό ταλέντο, κλαρινίστας, βιολίστας, κιθαρίστας και τραγουδιστής. Εγώ δεν είχα, αρχικώς, επαφές μαζί της, αλλά, τελικά, γνωριστήκαμε, όταν πήγαμε στον Λούρο και στην Παραμυθιά, όπως έχω ξαναπεί. Εκεί, έγινε η γνωριμία μας η καλή. Τότε, η Ελένη ήταν ένα πολύ συμπαθητικό παιδί. Μου έλεγε, μάλιστα: «Μετά, από εδώ και πέρα, κυρ-Γιώργο, εγώ σταματάω, για να πάω στα λαϊκά». Λεγόταν Ελένη Λαβίδα και, μετά, το έφτιαξε το καλλιτεχνικό όνομά της. Το πολεμάγαμε, μαζί, να το γυρίσουμε. Πρόσθεσε κάτι, αφαίρεσε κάτι, το έκανε Βιτάλη και αυτό έμεινε. Την φέραμε και εδώ στην Πάτρα, μια φορά, στην Περιβόλα. Εγώ είχα μια ιδιαίτερη και σωστή φιλία μαζί της, κράτησα μια καλή σειρά και το εκτίμησε αυτό. Όταν είχε πάει, μάλιστα, στο Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης, στο οποίο πήρε και βραβείο, με τον Μανωλιό, δηλαδή με το τραγούδι «Πώς θα παντρευτούμε, Μανωλιό μου», είχε χαρεί και μου τηλεφώνησε να μοιραστεί τη χαρά της. Μιλάγαμε, επί ώρα, μέσα στη νύχτα. Αυτό το τραγούδι έγινε σουξέ και έκανε πολύ μεγάλη επιτυχία, ώστε να παίζεται, σε όλα τα τότε πανηγύρια, αν και δεν φαινόταν ότι θα γινόταν τέτοια μεγάλη επιτυχία. Σύντομα, ανέβηκε η Ελένη. Έγινε φίρμα και, μετά, χαθήκαμε. Ήρθε, πρόσφατα, εδώ, στην Πάτρα, στην Πολιτεία, αλλά εγώ πώς έλαχε, τότε, να λείπω. Ήμουν στο Άγιο Όρος, τότε, και δεν μπορούσα, δυστυχώς, να γυρίσω, για να πάω να την ακούσω και για να μιλήσουμε. Ήταν η τελευταία ευκαιρία, εδώ! Οι καιροί αλλάζουν!

«Ο караγκιοζοπαίχτης Βασιλαρος»

Κάποτε, ο Καραγκιόζης ήταν το μόνο θέαμα που υπήρχε, μαζί με το πανηγύρι του χωριού ή με κάποιο γάμο. Ειδικά τότε, το πανηγύρι το περιμένανε σαν μεγάλη Λαμπρή. Όλα τα σπίτια το γιορτάζανε και όλοι πανηγυρίζανε, γιατί, τότε, έτσι γινόσαντε τα θρησκευτικά πανηγύρια, ενώ σήμερα, δεν υπάρχει θρησκευτικό πανηγύρι. Σήμερα, υπάρχει εμπορικό πανηγύρι. Δηλαδή, ποιος θα βγάλει το μάτι του αλλουνού, από αυτούς που κάνουνε τα πανηγύρια. Ποιος θα φέρει το μεγαλύτερο όνομα, τους καλύτερες παίχτες, τους καλύτερους μουσικούς, για να κάνει τον άλλο να το κλείσει και να το βουλώσει. Στο χωριό μου, όπως είπα και ξανά, πολύ τακτικά, ερχότανε και ήταν ο πιο σοβαρός караγκιοζοπαίχτης που έχω

ΒΑΣΙΛΑΡΟΣ

(από τον "Κόσμο του Καραγκιόζη")

γνωρίσει μέχρι τώρα, γιατί έπαιζε όλο έργα σοβαρά και δράματα και πατριωτικά έργα, δεν έπαιζε κωμωδίες ποτές: ήταν ο Βασίλαρος. Έπαιξε, κάποτε, θυμάμαι, όταν ήμουν παιδί, και έπεσε το χειροκρότημα σύννεφο από τους θαμώνες, το έργο «Καπετάν Γκρης», ένα έργο που δεν το θυμάμαι πολύ καλά, γιατί, τότε, ήμουν πιτσιρικάς. Και στην Κατοχή, που εξακολουθούσε και ερχότανε, μας έλεγε: «Πιτσιρίκια! Πάρτε το κουδούνι, γυρίστε όλο το χωριό και το βράδυ, θα μπείτε, στην παράσταση, τζάμπα! Ή όποιος φέρει ένα αυγό, θα μπει στην παράσταση!» Έπαιζε στην Γουριά, στου Τριανταφύλλου το μαγαζί, πολλές φορές, αλλά και στο μαγαζί του Φιλημέγκα! Αυτό γινόταν προπολεμικά, επί Κατοχής και μεταπολεμικά. Στην Κατοχή, έπαιζε όλο ηρωικά έργα και είχε, πάντοτε, πολύ κόσμο.

«Η ορχήστρα του Βασίλαρου»

Ο Βασίλαρος, για μουσική και ορχήστρα, έπαιρνε, πολλές φορές, ένα θείο μου, τον Σωτήρη Καμπάνα, που έπαιζε βιολί και τραγούδαγε, έναν άλλο θείο μου, που έπαιζε σαντούρι, τον Πάνο τον Δημητρίου, επί Κατοχής πάντα, και τον πατριό μου, τον Κάρολο τον Καρνέρη, που έπαιζε κιθάρα. Ο Βασίλαρος, μάλιστα, είχε πολύ μεγάλη αδυναμία στην κιθάρα, γιατί έπαιζε και ο ίδιος μπουζουκάκι, ενώ, όταν έπαιζε, έλεγε στον Κάρολο, με έναν εντυπωσιακό τρόπο, όπως έχω ξαναπεί: «Μωρέ αδερφέ μου, Κάρολε, πιάσε ένα λα ματζόρε, να πω ένα κλέφτικο», με μια ξεχωριστή προφορά, έτσι πώς τα έλεγε. Με τρομερή φωνή. Από το στόμα του, έβγαινε μια ποσότητα από φωνή, που δεν λέγεται!

«Ο Βασίλαρος και οι φυλακές του Φιλημέγκα»

Κάποτε, όπως μου είχε πει ο

Γιάνναρος, ήταν ο Βασίλαρος στο μαγαζί του Φιλημέγκα, στο χωριό μου. Ο Φιλημέγκας ήταν γαμπρός στο χωριό μου και ήταν ένας άνθρωπος, ο οποίος παινεύοντανε και έλεγε πολλά παραμύθια και ψέματα. Μια φορά, έπιασε μια ιστορία και είπε στον Βασίλαρο: «Εγώ, που λες, Βασίλαρε, όταν ήμουνα παιδί, επειδή πείραξα κάποιου τον αδερφό, ήρθε αυτός να με βαρέσει με ένα μαχαίρι και εγώ του έκοψα το αυτί. Τόσα χρόνια φυλακή έφαγα. Έκανα και εκείνο, τόσα χρόνια φυλακή» και ούτω καθεξής. Ο Βασίλαρος, όμως, παλιός караγκιοζοπαίχτης, με ιστορία, και μάγκας, είχε πάρει μια κιμωλία που λέμε, ένα τεμπεσίρι, και τράβαγε γραμμές, κάθε φορά που του έλεγε ο άλλος ότι έκανε τόσα χρόνια φυλακή. Αφού τελείωσε, κάποια στιγμή, γυρίζει και του λέει, με ύφος: «Δεν μου λες, μωρέ αδερφέ μου, Μήτσο, πόσο χρονών είσαι;» και ρωτάει ο Φιλημέγκας: «Γιατί ρωτάς;», για να επιμείνει ο Βασίλαρος: «Ορέ, πες μου πόσο χρονών είσαι». Απαντάει: «Πενήντα επτά». Και λέει ο Βασίλαρος: «Εγώ έχω φτάσει στα ενενήντα πέντε χρόνια. Πώς γίνεται αυτό;» και αυτό έχει καταγραφεί στο χωριό μου και ο Γιάνναρος είχε να το λέει! Μια ζωή το έλεγε!

«Ο караγκιοζοπαίχτης Νίκος Παναγιωτάρας»

Από το χωριό μου, είχε περάσει και ο Νίκος ο Παναγιωτάρας και ήταν καλός παίχτης, αλλά γέλαγες, με τον Νίκο, βλέποντας Καραγκιόζη, ενώ ο Βασίλαρος ήταν σοβαρός. Για παράδειγμα, ο Βασίλαρος, από την Ροδοδάφνη Αιγίου, στα πατριωτικά τα έργα, όταν έβγαζε παλικάρια ή όταν σουβλίζανε τον Αθανάσιο Διάκο, άναβε, πάντοτε, αυτά τα περίεργα πυροτεχνήματα και έβλεπες ένα φανταστικό πράγμα, από έξω από τη

ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΡΑΣ,
Πάτρα

σκηνή, να ανάβει και να δείχνει διάφορα χρώματα. Ο Παναγιωτάρας ερχόταν, μετά από την Κατοχή, κυρίως. Ερχόταν, όταν έφευγε, κάποια στιγμή, ο Βασίλαρος. Δηλαδή, μετά από είκοσι μέρες ή από ένα μήνα, ερχόταν και ο Παναγιωτάρας. Ο Νίκος, ενώ φαινόταν σοβαρός, ήταν πειραχτήρι και καλαμπουρτζής, τόσο μέσα στη σκηνή, όσο και σαν άνθρωπος, έξω από τη σκηνή. Έλεγε πολλά πράγματα ο Νίκος και έκανε τον κόσμο και γέλαγε. Γελούσες με τον άνθρωπο αυτό. Ενώ ο Βασίλαρος ήταν πολύ σοβαρός και σαν καραγκιοζοπαίχτης, αλλά και σαν άνθρωπος. Εγώ αυτούς τους δύο καραγκιοζοπαίχτες γνώρισα, στο χωριό μου.

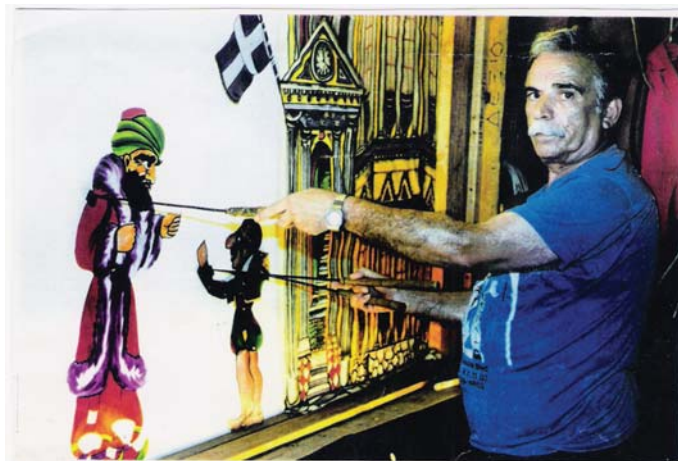
«Ο καραγκιοζοπαίχτης Λίας από την Λευκάδα»

Από ντόπιους καραγκιοζοπαίχτες στην Αιτωλοακαρνανία, ήξερα κάποιον από τον Αστακό, αλλά δεν θυμάμαι πώς τον λέγανε. Ήμουν και μικρός, βεβαίως, τότε. Δεν έτυχε, ούτε να τον δω,

ούτε να τον ακούσω. Θυμάμαι, ας πούμε, έναν καραγκιοζοπαίχτη από την Λευκάδα, αλλά δεν τον γνώρισα. Ακουστά τον είχα, ήξερα ότι ήταν Λευκάδιος και τον λέγανε Λία. Ο Λίας από την Λευκάδα. Είχα ακούσει ότι ήταν ένας πάρα πολύ καλός καραγκιοζοπαίχτης.

«Ο καραγκιοζοπαίχτης Γιάνναρος»

Τον Γιάνναρο τον γνώρισα στην Πάτρα. Κάποια στιγμή, είχαμε μάθει, τότε που ήμασταν νέοι, ότι κάποιος νέος καραγκιοζοπαίχτης, ο Γιάνναρος, παντρεύτηκε μια γυναίκα από την Κατούνα. Στο χωριό μου, εγώ κανόνισα και ήρθε να παίξει, ήταν καλοκαίρι, κάποια χρονιά. Είχε παίξει και στα Βελούχια, που ήταν δύο μαγαζιά του χωριού μου, καμιά βδομάδα παραστάσεις και τους άρεσε πάρα πολύ. Μετά, έκανα καιρό να συναντηθώ με τον Γιάννη. Μου τηλεφωνεί, κάποια στιγμή, χρόνια μετά, κάπου εκεί στο Εβδομήντα, και μου κάνει: «Έλα, μωρέ! Βρες κάνα δυο παιδιά, να πάμε να κάνουμε μια παράσταση». Κι έτσι, άρχισα, με τον Γιάνναρο, να γνωρίζομαι. Δουλέψαμε με το δημοτικό, δουλέψαμε σε διάφορες δουλειές και παραστάσεις και προς το τέλος, στο φεστιβάλ, στο Κάστρο. Ήμουν η ορχήστρα του. Έκανα το εξής: έπαιρνα ένα λαούτο και ένα κλαρίνο. Εγώ είχα το ακορντεόν. Εγώ, ο Παναγιώτης ο Βρεπτός στο λαούτο και ο Γιώργος ο Θεοδωρόπουλος στο κλαρίνο, για το τραγούδι του Μπαρμπαγιώργου και για άλλα κλέφτικα τραγούδια. Καμιά φορά, έπαιρνα και μπουζούκι για τον

Σταύρακα, αλλά, συνήθως, το μπουζούκι το έπαιζα εγώ, μοναχός μου, για να μην χρεωθούμε κι άλλο, γιατί, πολλές φορές, μας πλήρωνε ο Γιάννης, αλλά, άλλες φορές, μας πλήρωνε ο Δήμος και κάναμε μήνες να τα πάρουμε τα λεφτά και ούτω καθεξής. Με τον Γιάνναρο, είχαμε επαφή και παίζαμε, από το Εβδομήντα και μέχρι τώρα σχεδόν, που έφυγε από τη ζωή. Είχαμε πάει, μάλιστα, δυο-τρεις φορές, αφιλοκερδώς, και στο θεατράκι του, στην οδό Ηλείας, όπου παίζαμε και μαζεύαμε και κάποια χαρτζιλίκια. Μαζευόσαντε, εκεί, διάφοροι φίλοι, με πρωτεργάτη τον κουρέα, τον Μήτσο. Οι δυο πολύ κολλητοί φίλοι του συγχωρεμένου του Γιάνναρου ήταν ο Μήτσος ο κουρέας και ο Μπάμπης ο Γκολές. Ο Γκολές, βλέποντας Καραγκιόζη, κάνει σαν μικρό παιδί. Και μάλιστα, του έλεγε ο Μπάμπης του Γιάνναρου: «Είσαι χαμάλαρος, ρε! Ο πατέρας σου χαμάλαρος, η μάνα σου χαμαλαρίνα». Και τον πειράζαμε!

«Με Κινέζους σκιοπαίχτες»

Παίζαμε, γύρω στο 2000, μαζί με τον Γιάνναρο, σε ένα φεστιβάλ, στη

Δημοτική Βιβλιοθήκη, επί της Μαιζώνος. Έχουνε φέρει και τον Πάνο Καπετανίδη, εκεί, και κάτι άλλους караγκιοζοπαίχτες. Έχουνε φέρει και κινέζικο θέατρο Σκιών. Οι Κινέζοι είχανε κάτι περίεργες σκιές και κάτι φανταστικά πράγματα. Εμείς δεν ξέραμε τι μουσική να παίξουμε στους Κινέζους, γιατί είχαμε ζωντανή μουσική, σε όλες τις παραστάσεις. Επί μια βδομάδα, κάθε βράδυ, είχαμε Καραγκιόζη. Ήμουν με τον Γιώργο Θεοδωρόπουλο στο κλαρίνο και τον Παναγιώτη τον Βρεττό στο λαούτο-τραγούδι. Μερικές φορές, είχαμε και τον Περικλή τον Τούρλα στο βιολί.

«Ο караγκιοζοπαίχτης Σωτήρης Ασπιώτης»

Εγώ πήγαινα, ανέκαθεν, στον Καραγκιόζη και τους άκουγα όλους τους караγκιοζοπαίχτες. Όμως, επειδή δούλευα, δεν παρακολουθούσα πάντα. Πήγαινα, έβαζα τα παιδιά μέσα, σηκωνόμουνα και έφευγα, για να πάω να κάνω δουλειές, γυρνούσα και τα έπαιρνα. Είχα κάνει, πάντως, συνεργασία και καλή γνωριμία με τον Σωτήρη τον Ασπιώτη, ο οποίος, όμως, ήταν και τρομερός παίχτης γύρω από το κουκλοθέατρο. Θυμάμαι πολλά περιστατικά, γιατί εμένα μου άρεσαν οι ατάκες που έλεγε. Ρωτάει το παιδί, να πούμε, τον Πασχάλη: «Μπαμπά, γιατί το ένα σου μάτι είναι μεγάλο και το άλλο μικρό;» και πετάγεται, τότε, και λέει ο Σωτήρης ο Ασπιώτης: «Παιδάκι μου, το ένα είναι για τις μακρινές αποστάσεις και το άλλο είναι για τις κοντινές». Ωραία

ατάκα αυτή!

«Τα υφάσματα του Σωτήρη Ασπιώτη»

Άλλη μια φορά, πάλι, ο Πάνος ο Μπέκος, ο κλαρινίστας, έπαιζε στην Αγυιά. Ο Πάνος ο Μπέκος ήταν από τα πρώτα κλαρίνα που πήρα και συνεργάστηκα. Ήταν, μάλιστα, το μόνο κλαρίνο που πήγαινα στο χωριό μου, τακτικά, γιατί ήξερε καλά και τα τραγούδια για εκεί. Πάω, κάποια στιγμή, να τον κλείσω για κάποιον αρραβώνα. Βλέπω τον Σωτήρη τον Ασπιώτη να έχει έναν μπόγο. Δεν έπαιζε Καραγκιόζη, τότε. Έλεγε ότι ήταν στα καράβια και ότι είχε φέρει κάτι υφάσματα, κάποια πράγματα, κάτι τέτοια να πούμε. Κουβέντιαζε, εκεί, με κάτι γυναίκες. Ήμασταν και φιλαράκια, τότε, με τον Σωτήρη. «Σωτήρη», του φωνάζω, αλλά δεν μου απαντάει. «Ρε Σωτήρη». Τίποτα. Τέλος πάντων! Αφού δεν μίλησε, πάω εγώ, μιλάω με τον Μπέκο, τον κλείνω, γυρίζω, τον βλέπω τον Σωτήρη και πάλι. Μόλις τελειώνει και είχε πουλήσει κάτι υφάσματα. Έλεγε ότι είχε έρθει από το καράβι και είχε κάτι υφάσματα στην άκρη. Του λέω εγώ: «Σου μιλάω, ρε». Και μου κάνει: «Πώς θα σου απαντήσω; Αφού εγκώ είμαι ξένο, ντεν καταλαβαίνει ελληνικά». Τους έκανε ότι είναι ξένος, ότι είναι караβίσιος ο Σωτήρης. Όταν παίξαμε παραστάσεις, πάνω στο Νοσοκομείο, στην Πάτρα, στα τελευταία Φεστιβάλ, γνώρισα και τον αδερφό του Σωτήρη, τον Μίμη τον Ασπιώτη. Τον τιμήσανε τον Μίμη και τον θρυλήσανε πολύ. Δεν μπορώ να πω, όμως, κατά πόσο μου άρεσε ο Μίμης, γιατί έπαιξε λίγο, εκεί, και επειδή τον είχα δει, μονάχα τότε, στα γεράματά του, δεν μπορώ να εκφέρω μια σαφή προσωπική γνώμη.

Συνεχίζεται

**Ο μοναδικός οικονομικός πόρος του Σωματείου μας
είναι οι συνδρομές των μελών**

Γίνε μέλος του Σωματείου,

**κάνοντας ηλεκτρονική αίτηση στο
<http://www.karagkiozis.com/somateio/>**

**Μπορείτε ακόμα να κάνετε κατάθεση
για οικονομική στήριξη**

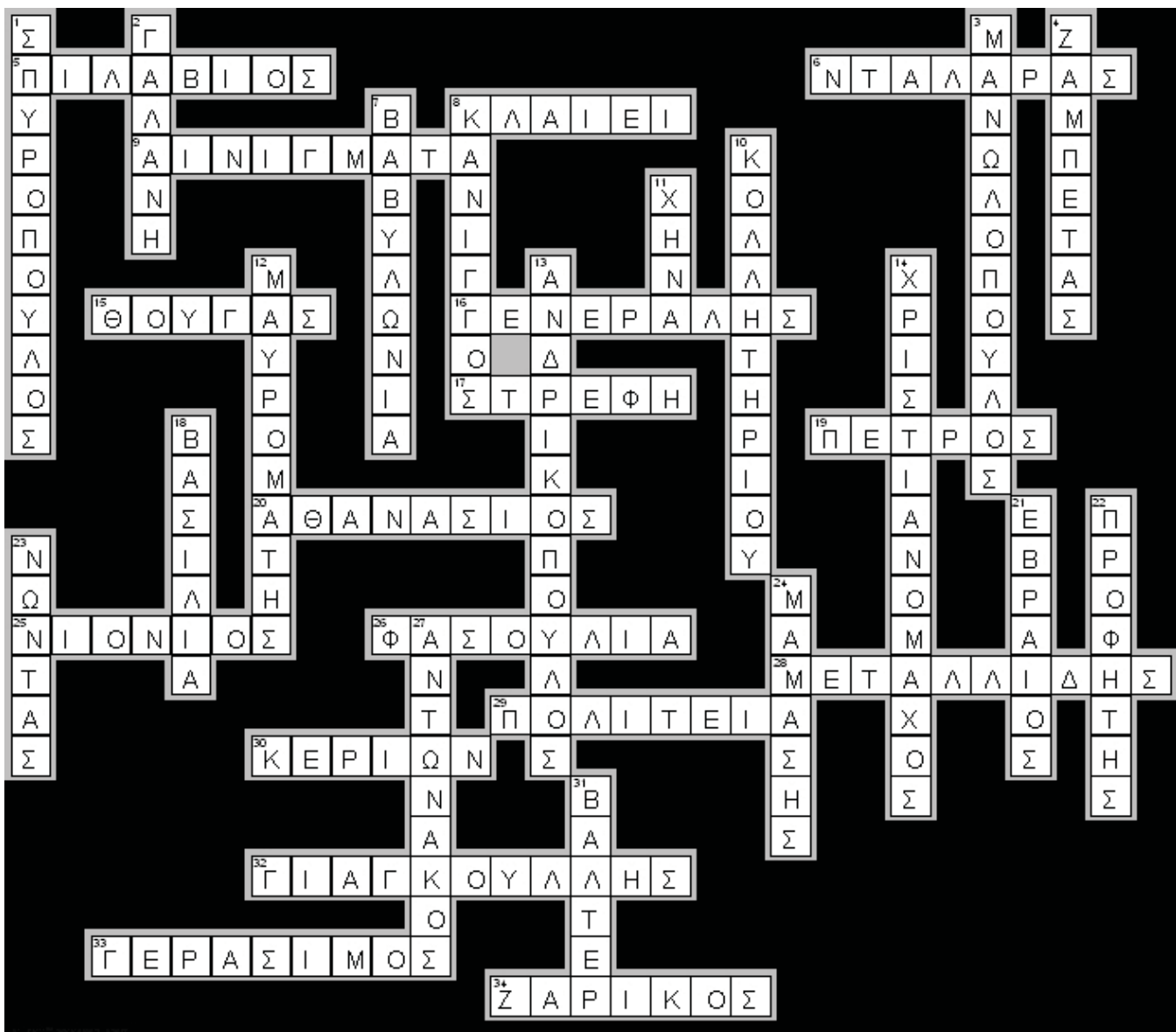
**στον λογαριασμό του Σωματείου μας,
τράπεζα Eurobank, αριθμός λογαριασμού:**

0026.0062.17.0200632294

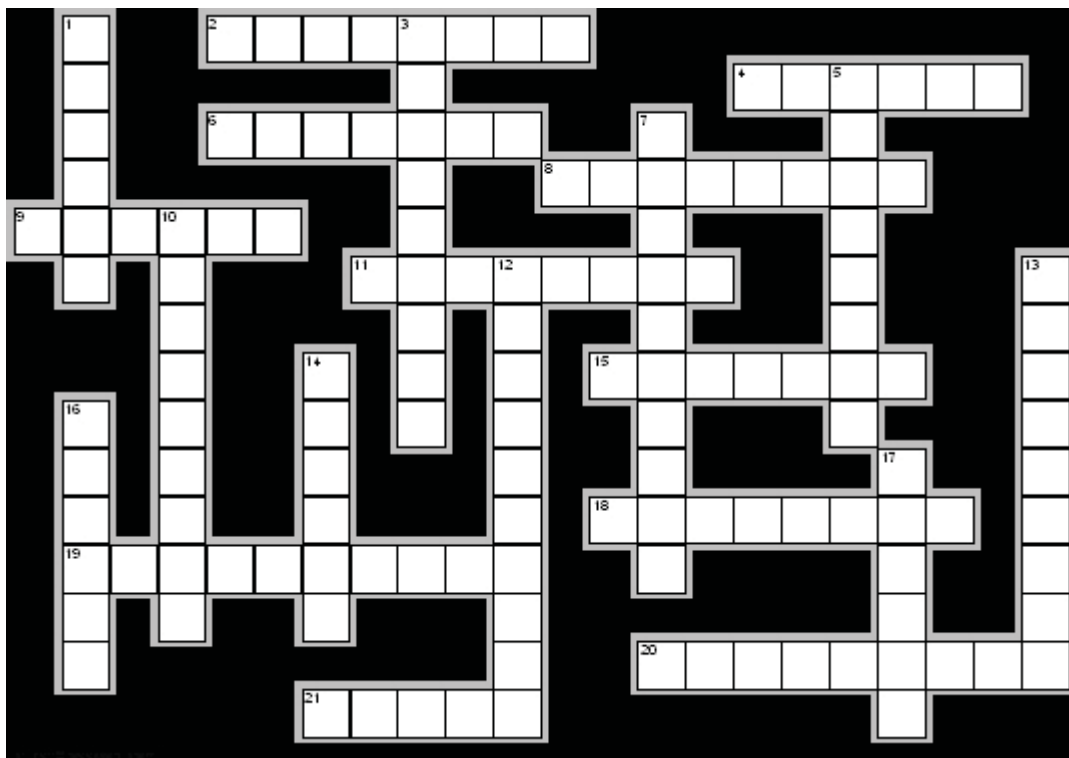
IBAN: GR0802600620000170200632294

Καραγκιοζο-σταυρόλεξο

ΛΥΣΗ τεύχους Ιανουαρίου 2014

Γίνε τακτικός συνεργάτης του περιοδικού
 «Ο Καραγκιόζης μας»
 Στείλε τα κείμενά σου
 στο e-mail του Σωματείου
somateiokaragkiozh@gmail.com

ΚΟΥΪΖ

Σε στυλ σταυρόλεξου

Του Νίκου Μπαρμπούτη

Τα ψευδώνυμα και τα καλλιτεχνικά
προσωνύμια καραγκιοζοπαιχτών,
βοηθών και συντελεστών του μπερντέ

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ

2. Ο καραγκιοζοπαιχτής Δημήτρης Ματσούκας
4. Ο καραγκιοζοπαιχτής Σταμάτης Γενεράλης απ' τον Πειραιά
6. Ο καραγκιοζοπαιχτής και μαθητής του Ντίνου Θεοδωρόπουλου, Ανέστης Βακάλογλου απ' την Πάτρα
8. Ο καραγκιοζοπαιχτής Ελευθέριος Σπηλιωτόπουλος απ' την Κόρινθο
9. Ο καραγκιοζοπαιχτής Ευάγγελος Κορφιάτης απ' τον Πειραιά
11. Ο καραγκιοζοπαιχτής Κωνσταντίνος Νταμαδάκης
15. Ο θεμελιωτής και υπεύθυνος για τον εξελληνισμό του Ελληνικού Καραγκιόζη απ' την Πάτρα, Δημήτρης Σαρδούνης
18. Ο καραγκιοζοπαιχτής Μήτσος Κωνσταντούλιας απ' τον Πύργο (και τσαγκάρης)
19. Ο καραγκιοζοπαιχτής Αντώνης Ποριώτης
20. Ο αδελφός του Παναγιώτη Νταμαδάκη
21. Ο καραγκιοζοπαιχτής Δημήτρης Μόλλας απ' την Αθήνα

ΚΑΘΕΤΑ

1. Ο άριστος τραγουδιστής και καλός σχεδιαστής απ' το Μεταξουργείο, Πέτρος Κυριακός
3. Ο καραγκιοζοπαιχτής Αντώνης Πλέσσας απ' την Πάτρα
5. Ο καραγκιοζοπαιχτής Μάνθος Λιονέττης απ' την Αθήνα
7. Ο Γιάννης Διπλάρης, κατασκευαστής των σκηνικών του Δημήτρη Σαρδούνη
10. Ο αδελφός του Παναγιώτη Νταμαδάκη
12. Ο καραγκιοζοπαιχτής Παύλος Μαρμαράς απ' την Ζάκυνθο
13. Ο καραγκιοζοπαιχτής Γιάννης Μουρελάτος απ' την Πάτρα
14. Ο καραγκιοζοπαιχτής Μάρκος Ξανθάκης απ' τα Χανιά
16. Ο βοηθός του καραγκιοζοπαιχτή Δημήτρη Δαλιάνη, Διονύσης Κούτσης απ' την Αμαλιάδα
17. Ο καραγκιοζοπαιχτής Αντώνης Παπούλιας απ' την Αθήνα

ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ ΣΤΑ ΛΑΪΚΑ ΘΕΑΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Του Γιάννη Χατζή

Ανάμεσα σε τόπους, χρόνια και πεπρωμένα στην καθημερινή δημόσια ζωή, το Βυζάντιο φαίνεται να αποστασιοποιείται ολοένα και περισσότερο από τον ιστορικό του πυρήνα και να αγγίζει τα όρια του Θρύλου. Η λαϊκή φαντασία πρώιμα, εύκολα και χαριτωμένα θα έλεγε κανείς αγνόησε τα σύνορα μεταξύ πραγματικού και φανταστικού κόσμου, αγγίζοντας τα όρια του μεταφυσικού, πλουτίζοντας έτσι με το δικό της σπάταλο αλλά γλαφυρό τρόπο την ήδη πλούσια νεοελληνική μυθολογία, με άμεσο αντίκτυπο στη λαϊκή συνείδηση και πρακτική.

Πολύ πριν την Άλωση ακόμα, η παραδοσιακή αυτή δημιουργία θα εξελίσσεται παράλληλα με τις όποιες έντεχνες προσπάθειες (συναξάρια, χρονογραφήματα κ.λ.π.) και θα επικεντρώνεται κύρια στο βίο και την πολιτεία του Μεγάλου Κωνσταντίνου και της μητέρας του Ελένης, τον στρατηγό Βελισάριο, το χτίσιμο της Αγίας Σοφίας, την Κασσιανή, τη Θεοδώρα και τα κατορθώματα των Ακριτών. Σε γλώσσα απλή, θα απευθύνεται εκλαϊκευμένα στα λαϊκά στρώματα, που έχουν ανάγκη του μύθου και θα αποφεύγει κάθε σχολαστική μέθοδο εξακρίβωσης, κατάταξης και αξιολόγησης των περιστατικών.

Τη μυθοπλαστική αυτή διεργασία θα απογειώσει το πάρσιμο της Πόλης και τα γεγονότα που τη συνόδευσαν, οι Θρύλοι της Άλωσης, με πρώτο και καλύτερο εκείνο του «Μαρμαρωμένου Βασιλιά» που και συχνά-πυκνά έγινε αντικείμενο αντιπαράθεσης και εκμετάλλευσης πολιτικών σκοπιμοτήτων. Αν και όλη αυτή μυθοπλασία συντηρήθηκε από την αμάθεια, τη θρησκοληψία και τη δεισιδαιμονία ενός παραδοσιακού και κύρια αγροτοδημοτικού πληθυσμού, προεπαναστατικά και μέχρι τα πρώτα χρόνια του νεότευκτου βασιλείου, θα απαιτηθεί η αστικοδημοκρατική ανάπτυξη της νεοελληνικής κοινωνίας για να περάσει στις μέσα σελίδες των λαϊκών αναγνωσμάτων και στα «πάλκα» και τις «μάντρες» των λαϊκών θεαμάτων.

Μέχρι τότε το Βυζάντιο θα γίνει παραμύθι στα χείλη της γιαγιάς και νανούρισμα στις μάνας την αγκάλη. Θα το σκαλίσει ο παππούς στη γκλίτσα του, θα το χορέψουν τα παλικάρια στα πανηγύρια, θα το παίξουν τα παιδιά στα παιχνίδια τους, θα το υφάνουν και θα το κεντήσουν τα κορίτσια στους τσεβρέδες. Φαντάζει σαν μια εποχή αθωότητας για το αφυπνισμένο γένος, μόνο που οι Βαλκανικοί Πόλεμοι και η μικρασιατική εκστρατεία ήταν πολύ κοντά, μόνο που η μικρασιατική καταστροφή περίμενε τη σειρά της, για να θάψει αδίστακτα κορμιά και όνειρα. Τα «Δώδεκα Ευζωνάκια» του τραγουδιού, που ξεκίνησαν «στον πόλεμο να πάνε», για χρόνια αναζητιόταν ραδιοφωνικά μέσω του Ερυθρού Σταυρού

από τους συγγενείς τους.

Εφημερίδες, περιοδικά και λαϊκά αναγνώσματα

Στις αρχές του 20ού αιώνα, η Αθήνα δεν είναι πια ο μικρός οικισμός του Όθωνα και του Μακρυγιάννη. Η πληθυσμιακές ανακατατάξεις και η συντελούμενη άνοδος των αστικών κέντρων, η ανάπτυξη των συγκοινωνιών κ.λ.π. θα φέρει την παραδοσιακή ελληνική κοινωνία στα όρια της. Η ολοένα ανερχόμενη αστική τάξη που ασφυκτιά, ετοιμάζει τα δικά της αναπεταρίσματα. Ένα νέο πολιτισμικό εποικοδόμημα αντανακλά τις δικές του επιλογές, καταθέτει τις δικές του αναγκαιότητες, οδηγώντας τη χώρα στον Τρικούπη, στο Γουδί του 1909, τον Βενιζέλο, τους Βαλκανικούς πολέμους. Η Ελλάδα υπερδιπλασιάζεται. Το σκηνικό για την ανάπτυξη των λαϊκών αναγνωσμάτων έχει στηθεί, ευνοημένο από την εκρηκτική αύξηση του αναγνωστικού κοινού και τις τεχνολογικές εξελίξεις.

Στην Αθήνα του 1905, στις 30 Μαρτίου, στον τετρασέλιδο «ΧΡΟΝΟ» του Κ. Χαιρόπουλου ξεκινά τη μυθιστορηματική καριέρα της σε συνέχειες η «Κασσιανή», δια χειρός Αριστείδη Κυριακού. Θα ακολουθήσει από τις εκδόσεις «Σαραβάνος» ένας

τόμος 1244 σελίδων. Από τότε η Κασσιανή θα γίνει «η εν πολλαίς εκδόσεις περιπεσούσα γυνή» μέσα κι έξω από την Ελλάδα. Έτσι ενδεικτικά και επιλεκτικά πληροφορούμε ότι στη Θεσσαλονίκη εκδίδεται μεταπολεμικά σαν μυθιστόρημα επιφυλλίδας και σε πολλές συνέχειες (θα κυκλοφορήσει και σαν τόμος)

η «Κασσιανή» από το «Μυθιστόρημα» του Θ. Σαμαρά (1947), συγγραφέας του έργου ο Βύχος Νέλτας και το 1938 σε έκδοση της «Φωνής του λαού» εκδίδεται σε 140 σελίδες «Η Θεοδώρα η εταίρα που έγινε αυτοκράτειρα του Βυζαντίου».

Αξίζει να αναφερθεί το «Στέμμα και ράσο. Το δραματικό ρομάντζο της Κασσιανής» του Γεωργίου Ρούσου, ιδιότυπο ανάγνωσμα σε συνέχειες σε εικονογράφηση Φωκίωνα Δημητριάδη στα ΝΕΑ του 1951 και που θα κυκλοφορήσει σε τόμο το 1952 ενώ θα ξαναεκδοθεί και σχετικά πρόσφατα. Είναι δύσκολο να ακολουθήσει κανείς την εκδοτική παρουσία της Κασσιανής στα λαϊκά αναγνώσματα σε τόμους, τεύχη, φυλλάδια και μυθιστορήματα επιφυλλίδας. Από ότι φαίνεται το μυθιστορηματικό αμάρτημα της δεν είναι μόνο συνεχές αλλά και διαρκές.

Σε εφημερίδες των δεκαετιών του 50 και 60 θα εμφανιστούν σε τρίπτυχα εικονογραφημένα κλισέ τα λαϊκά αναγνώσματα «Θεοδώρα» και «Άννα των Ιβήρων» στην Αθηναϊκή του 63, «Βασίλειος ο Βουλγαροκτόνος» και «Ηράκλειος» του Κ. Κυριαζή στο «Έθνος» του 1964 και 1967 αντίστοιχα. Τα υπογράφουν οι Γιώργος Ρούσσοσ και Κώστας Κυριαζής ενώ αρκετά εικονογραφεί ο πρύτανης των γελοιογράφων μας Φωκίωνας Δημητριάδης.

Στην ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ τον Νοέμβριο του 1957, δημοσιεύεται σε συνέχειες «Ο Μαύρος Άγγελος» του Μίκα Βαλτάρι, σε εικονογράφηση του Β. Ζήση, ξαναζωντανεύοντας τις τελευταίες ημέρες της Κωνσταντινούπολης. Ακόμα πάλι ενδεικτικά «Διάσημοι έρωτες. Θεοδώρα» στην ΑΘΗΝΑΪΚΗ του 1963.

Με την πρώτη εμφάνιση και τη μεγάλη κι απροσδόκητη επιτυχία της Κασσιανής, σαν μυθιστόρημα επιφυλλίδας στο «ΧΡΟΝΟ», η αρχή είχε γίνει. Στο διάστημα του Μεσοπολέμου το εκδοτικό τираζ της κάθε μορφής λαϊκών αναγνωσμάτων θα απογειωθεί. Με

τιμές χαμηλές και καλαίσθητη εμφάνιση εφημερίδες, περιοδικά, φυλλάδια και τεύχη θα απευθύνονται σε κάθε ηλικία αναγνωστικού κοινού. Αυτή η εκδοτική παρουσία θα συνεχίζεται μέχρι σήμερα καθόλου ευκαταφρόνητα και θα γεμίζει τους πάγκους, τα περίπτερα και τις προθήκες των βιβλιοπωλείων με κάθε μορφής και μεγέθους τόμους, τεύχη, φυλλάδια και βιβλία τσέπης.

Ιδιαίτερη περίπτωση είναι αυτή της Πηνελόπης Δέλτα με το «Για την

Πατρίδα» (1909) και το «Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου», που από την πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα μέχρι πρόσφατα εκδίδονται ανελλιπώς.

Στα χρόνια που πέρασαν στα λαϊκά αναγνώσματα, το Βυζάντιο θα δίνει σταθερά το δικό του πολύτροπο παρών, χωρίς όμως να αφήνει αδιάφορη και την πιο λόγια έντεχνη λογοτεχνία. Αξιόλογα και γλαφυρά ποιήματα θα δώσουν οι, Κωστής Παλαμάς, Γεώργιος Βιζυηνός, Ιωάννης Πολέμης, Γεώργιος Ζαλοκώστας, Γεώργιος Δροσίνης, Κωνσταντίνος Μάνος, Μαρίνος Σιγούρος, Στέλιος Σπεράντζας και θα γραφούν μυθιστορηματικές βιογραφίες και διηγήματα, όπως εκείνο το γνωστό του Αν. Καρκαβίτσα «Ο Εκδικητής» και χρονογραφήματα σαν την «Αγία-Σοφία» του Αλ. Μωραϊτίδη. Όλα αυτά συχνά θα φιλοξενούνται στις σελίδες παιδικών περιοδικών όπως «Διάπλαση των παιδών», «Ελληνόπουλο», «Θησαυρός των παιδών», «Το περιοδικό μας» κι όχι μόνο. Τέλος από τη «Ζωή του Παιδιού» έχουμε τα μυθιστορήματα σε συνέχειες (θα εκδοθούν και σε τόμους αργότερα) «Ευτυχιανός», «Διαμάντια στον Βόσπορο», «Η πορφύρα» που θα κρατούν το ενδιαφέρον των «κατηχητικόπουλων».

Τα λέγανε «περιοδικά ποικίλης ύλης» και ήταν ο αχώριστος σύντροφος κύρια του γυναικόκοσμου ιδιαίτερα στις ώρες τηςσχόλης, σε εποχές χωρίς ραδιόφωνο και τηλεόραση. Εβδομαδιαίες, λαϊκές και προσιτές σε κάθε βάλαντιο εκδόσεις, που στις σελίδες τους το Βυζάντιο έβρισκε πάντα τη δική του θέση, βασικά με μυθιστορήματα επιφυλλίδας. Στην «Οικογένεια» του 1931, τι άλλο... «Κασσιανή», «Βελισάριος» στο «Εμπρός» το 1957, «Έρωτες και Δράματα στο Βυζάντιο» στο Ρομάντζο το 1957 «δια χειρός» Τίτου Αινεία, «Θεοφανώ» πάλι στο «Ρομάντζο» το 1960 και στον «Εθνικό Κήρυκα» του 1962, «Ο υπασπιστής του Βασιλέως» του Γιώργου

Μαρμαρίδη στον «Θεατή» του 1961.

Η επιτυχία της Κασσιανής θα δώσει το έναυσμα σε μια σειρά εκδότες λαϊκών αναγνωσμάτων με τη μορφή φυλλαδίων σε συνέχειες να δείξουν το ενδιαφέρον τους για πρόσωπα και πράγματα του Βυζάντιου. Έτσι δίπλα στα τόσο προσφιλή ληστρικά και αστυνομικά

μυθιστορήματα εμφανίζονται και αυτά βυζαντινού ενδιαφέροντος. Τα κείμενα υπογράφουν καταξιωμένοι στο είδος συγγραφείς όπως ο Αρ. Κυριακός, Σπύρος Ακροπολίτης, Πολύβιος Δημητρακόπουλος, Κίμων Αττικός (Γ. Σκουτερόπουλος), Φωτόπουλος Φωκίων, Γιώργος Τσουκαλάς, Σοφία Μαυροειδή Παπαδάκη και άλλοι. Τα εικονογραφούν οι καλλίτεροι στο είδος λαϊκοί ζωγράφοι, προεξέχοντας του μεγάλου μας λιθογράφου Σωτήρη Χρηστίδη. Πρέπει να επισημανθεί ότι η μυθιστορηματικές αυτές εκδοχές είναι αποτέλεσμα της ξέφρενης φαντασίας των δημιουργών τους και πολύ λίγη σχέση έχουν με την πραγματικότητα.

Από όλους όσους ασχολήθηκαν με το είδος από το 1905 μέχρι και σήμερα, αξιόλογες και ενδιαφέρουσες περιπτώσεις είναι αυτές του πολυγραφότατου Αριστείδη Κυριακού και του Γιώργου Τσουκαλά. Ο Αρ. Κυριακός πολύ πιο κοντά από όλους στην ιστορική αλήθεια, εντυπωσιάζει με τη μυθιστορηματική δεινότητα του και με το πλούσιο έργο του. Εκτός από την «Κασσιανή», δίνει τα «Ο Μέγας Κωνσταντίνος», «Ειρήνη η Αθηναία», «Ευδοκία η Αθηναίς», Ιωάννης ο Χρυσόστομος», «Βασίλειος ο Βουλγαροκτόνος», «Κων. Παλαιολόγος», «Η χήρα του Κων. Παλαιολόγου», «Ο Μαρμαρωμένος Βασιλιάς». Ο Γιώργος Τσουκαλάς πάλι με τα «ο Καπετάν Αθάνατος», «Ο Καπετάν Απέθαντος» και «Το μυστικό του Καπετάν Απέθαντου» θα οδηγήσει τη ξέφρενη φαντασία του στον κόσμο της μεταφυσικής. Ένας καλόγερος ζωντανεύει με ένα ελιξίριο τον «Μαρμαρωμένο Βασιλιά» Κ. Παλαιολόγο στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, σαν εκδικητή του σκλαβωμένου γένους.

Ψάχνοντας κανείς στα ράφια των παλαιοβιβλιοπωλείων μπορεί ακόμα να βρει τίτλους λαϊκών αναγνωσμάτων όπως «Η άλωση της Κωνσταντινουπόλεως», «Ο γελωτοποιός του βασιλέως», «Η Θεοφανώ», «Οι τελευταίοι βυζαντινοί πρίγκιπες», «Μαρία η Κομνηνή», «Η αυτοκράτειρα Θεοδώρα του Βυζαντίου», «Η αυτοκράτειρα Αγία Ελένη», «Βυζαντινές Ιστορίες», «Η πολιορκία της Κωνσταντινούπολης», «Ιστορίες από το Βυζάντιο», «Η αυτοκράτειρα Αγία Ελένη (Κρίσπος και Φαύστα)».

Τέλος στον τομέα των κόμικς αν εξαιρέσουμε τις κακόγουστες βυζαντινές περιπέτειες στο «Κωστίκας-Γιωρίκας. Οι ήρωες του Πόντου» το 1985 και τον κάπως πιο στυλιζαρισμένο «Παντέχνη», το χώρο μονοπωλούν τα «Κλασικά Εικονογραφημένα»

της «Ατλαντίδος». Εκεί μπορεί κανείς να διαβάσει τα «Βυζαντινοί Ακρίτες», «Άννα η Κομνηνή», «Θεοδώρα η Μακαρία», «Ειρήνη η Αθηναία», «Ηράκλειος», «Ιουλιανός ο Παραβάτης», «Διγενής Ακρίτας», «Ιουστινιανός», «Αθηναΐς-Ευδοκία», «Η Κασσιανή», «Ο Μέγας Κωνσταντίνος», «Βασίλειος ο Βουλγαροκτόνος» και τέλος το υπέροχο και μοναδικό στο είδος του «Κων. Παλαιολόγος» σε κείμενα της Ειρήνης Φωτεινού και εικονογράφηση του Μποστ.

Τέλος θα ήταν παράληψη να μην αναφερθούν τα τεύχη του «Ήμουν και εγώ εκεί», διαφημιστική έκδοση του απορρυπαντικού ROL της δεκαετίας του 60, όπου ένα παιδί μεταφέρεται πίσω στο χρόνο, ζώντας σε διάφορους πολιτισμούς του παρελθόντος, μεταξύ των οποίων και στο Βυζάντιο του Ιουστινιανού και Ηράκλειου.

Φυσικά με τις παραπάνω αναφορές δεν εξαντλείται η συμμετοχή του Βυζάντιου στη θεματολογία των λαϊκών αναγνωσμάτων και εφημερίδων, αλλά σκιαγραφείται το κλίμα και η πορεία μιας εξέλιξης που δεν έχει ακόμη καταθέσει την τελευταία της σελίδα.

Τα θεάματα

Στα τέλη του 19ου αιώνα η νέα χρωταξική πραγματικότητα της πρωτεύουσας, δίνει το δικό της μέτρο στον τομέα της διασκέδασης. Κοντά στα Καφωδεΐα, τα Cafe Chantans και τα Cafe Aman, τα σχετικά ποιο οικονομικά ιπποδρόμια, παντομίμα, Καραγκιόζης και θέατρα ανδρικών «δίνουν και παίρνουν». Στέκια λαϊκής ψυχαγωγίας έχουν διαμορφωθεί στις όχθες του Ιλισού, το Ζάππειο, το Φάληρο και τις πλατείες Ομονοίας, Λαυρίου, Λαρίσης, Ψειρή, Αβυσσυνίας, Μεταξουργείου, Ηρώων, Λυσικράτους, Αδριανού, Γερανίου, Αγοράς. Ακόμη και σε ανοίγματα μπροστά από εκκλησίες, όπως στην Καπνικαρέα, τη Μητρόπολη, τον Άγιο Γεώργιο

Κυρίτση, τους Αγίους Θεοδώρους. Σε αυτούς τους χώρους ήδη το 1884 η παντομίμα παρουσιάζει τις παραστάσεις «Κωνσταντίνος Παλαιολόγος» και «Ο στρατηγός Βελισάριος», θέματα που θ' απασχολήσουν και τον μεγάλο ανδρικόλοπαίκτη Χρήστο Κονιτσιώτη και τους άλλους σύντεχνους του.

Πολύπλευρη και ενδιαφέρουσα για τους ερευνητές η σχέση του Βυζάντιου με το θέατρο σκιών, καθότι ενισχύεται ολοένα και περισσότερο η θεωρία που θέλει τον Καραγκιόζη να δέχεται την επίδραση του βυζαντινού μιμοδράματος, γεγονός που αφήνει στους μελετητές ευρύ πεδίο για έρευνα και προβληματισμό. Από τη σκοπιά αυτή έχουν ενδιαφέρον κάποιες σκέψεις του καθηγητή του πανεπιστημίου της Γρανάδας Μόσχου Μορφακίδη στη μελέτη του «KARAGUISIS. EL TEATRO DE SOMBRAS GRIEGO» και φυσικά του Ι. Μ. Χατζηφώτη (Ο Καραγκιόζης Πτωχοπρόδρομος).

Επιδράσεις του βυζαντινού μιμοδράματος θα ανιχνευθούν και στο τούρκικο θέατρο σκιών. Έτσι για παράδειγμα ο Καραγκιόζης του τούρκικου μπερντέ φορεί ρούχα των βυζαντινών της εποχής των Παλαιολόγων, σε μια προφανή ομοιότητα, με τη στολή του Ιωάννη Η Παλαιολόγου, όπως την αναπαριστά η βυζαντινή εικονογραφία. Εντυπωσιάζει ακόμη η ομοιότητα του Καραγκιόζη, με τον μπουφονικό πρωταγωνιστή του βυζαντινού μιμικού θεάτρου του ιππόδρομου, τον Καταστολάριο. Διασώζεται και το όνομα ενός από του πιο διάσημους καταστολάριους, του Καραμάλου. Σε μουσείο της Ζυρίχης εκτίθεται ένα σκαλισμένο ελεφαντόδοντο του 506 μ.Χ. με θέμα τον ιππόδρομο της Κωνσταντινούπολης. Εκεί ανάμεσα στους μίμους ξεχωρίζει κανείς και τον τύπο του Καραγκιόζη, όπως είναι σήμερα αναγνωρίσιμος σε στάση, καμπούρα,

μεγάλη μύτη και μακρύ χέρι.

Συνεχίζοντας κάποιες επισημάνσεις, συσχετίζεται ο εναρκτήριο χορός μιας παράστασης Καραγκιόζη με τον βυζαντινό «μακελάρικο», χορό παντομιμικό, που τον χόρευαν στη γιορτή της συντεχνίας των μακελάρηδων (κρεοπωλών) της Βασιλεύουσας.

Ανάμεσα στους τόσους Θρύλους που κυκλοφορούν για τον Καραγκιόζη, σαν προσώπου υπαρκτού, υπάρχει και εκείνη του τούρκου περιηγητή και χρονογράφου του 17ου αιώνα, Εβλιά Τσελεπή. Αυτός θέλει τον Καραγκιόζη γύφτο ταχυδρόμο από τις Σαράντα Εκκλησιές, στην υπηρεσία του Κων. Παλαιολόγου. Πρόκειται για μια ασύστατη εκδοχή που την ανατρέπει ο ίδιος ο Εβλιά Τσελεπή, παρουσιάζοντας τον Καραγκιόζη, στη συνέχεια του έργου του, σαν σύγχρονο του Σουλτάνου Αλαεντίν που πέθανε το 1236.

Αξιοσημείωτο ακόμη είναι ότι οι βυζαντινοί συνεχίζοντας την ιωνική παράδοση, λένε για τους θυμόσοφους, έξυπνους και καταφερτζήδες ότι έχουν «μέλαν όμμα», τους αποκαλούν δηλαδή μαυρομάτηδες. Μαυρομάτης, ακριβώς όμως μεταφράζεται και το τουρκόφωνο «Καραγκιόζης», στα νεοελληνικά.

Δάνειο των Οθωμανών από τους βυζαντινούς λοιπόν και το όνομα Καραγκιόζης: Είναι μια υπόθεση.

Γνήσιο και άμεσο απόγονο του Βυζαντινού λόγιου του 12ου αιώνα Θεόδωρου Πρόδρομου ή Πτωχοπρόδρομου, θεωρεί τον Καραγκιόζη ο Ι. Μ. Χατζηφώτης, ο Θανάσης Φωτιάδης και άλλοι μελετητές. Επιχειρούν να προσδώσουν ρόλο γέφυρας στο βυζαντινό μιμοθέατρο, ανάμεσα στο αρχαίο και ρωμαϊκό μιμοθέατρο και το νεοελληνικό Θέατρο Σκιών.

«Ένας φραστικός κι άπραγος ρομαντικός, όλο λόγια και ιδέες, ένας πολυτεχνίτης και ερημοσπίτης του χειρότερου είδους», θα έλεγε κανείς ότι η χαρακτηρισμοί αυτοί ζωγραφίζουν τον Καραγκιόζη κι όμως στοχεύουν το πρόσωπο του Πτωχοπρόδρομου, παραλληλίζοντας τη βυζαντινή πτωχοπροδρομική σάτιρα με αυτήν του Καραγκιόζη. Περιέρχεται ο Πτωχοπρόδρομος, σαν τον Καραγκιόζη, μύρια όσα επαγγέλματα. Γίνεται τσαγκάρης, φούρναρης, γαλατάς, μπογιατζής, πλανόδιος, κοσκινάς, καλόγερος. Μένει σε μια παράγκα και μόνιμα πεινασμένος ονειρεύεται φαγιά (παλαμίδες), την ώρα που η συμβία του σαν την Αγλαΐα του Καραγκιόζη του τα ψέλνει ανεβάζοντας και κατεβάζοντας τον ακαμάτη.

Γέρος νεάζων ,θέλει να παντρευτεί μικρή κοπέλα. Στις παρατηρήσεις του

Καραγκιόζη απαντά:

«Γέρος : Είμαι γερό κόκαλο εγώ.

Καραγκιόζης: Ρε γέρο για γάμο μιλάμε όχι για σούπα».

Η στιχομουθία αυτή θα μπορούσε να απαντηθεί στον πτωχοπροδρομικό «Αμάραντο» και τους γεροντοέρωτές του, όμως τη σκηνή αυτή φωτίζουν τα λυχνάρια του μπερντέ του Καραγκιόζη και το κοινό που γελά μ' αυτά τα καμώματα δεν είναι κάτοικοι της Πόλης του 12ου αιώνα, αλλά μιας Ελλάδας του σήμερα.

Με ευτράπελο και κοινωνικό χαρακτήρα η πτωχοπροδρομική παράδοση τόσο του Θεόδωρου Πρόδρομου, όσο και των Ιωάννη Τζετζή, Νικηφόρου Βασιλάκη, Μανουήλ Φίλη και άλλων, μέσα από την προφορική παράδοση ή τις εκδόσεις της Βενετίας, θα διαδοθεί την περίοδο της τουρκοκρατίας κι από κει θα περάσει στη θεματολογία του Καραγκιόζη.

Η Θεματολογία του Καραγκιόζη

Η θεματολογία του θεάτρου σκιών είναι ένας απέραντος κήπος όπου φύτρωσαν τα πιο όμορφα κι ευωδιαστά άνθη της λαϊκής μας παράδοσης και ιστορίας. Διαλέγοντας από αυτά για το μπουκέτο που θα σκορπίζει ολόγυρα το χρώμα και το άρωμα του Βυζάντιου, ανακαλύπτουμε μια ποικιλία που ξαφνιάζει. Διαβάζει κανείς σε δημοσιεύσεις, στα προγράμματα και τις βιογραφίες παλιών καραγκιοζοπαικτών τίτλους παραστάσεων εντυπωσιακούς. «Μέγας Κωνσταντίνος», «Εν τούτω νικά», «Ο Αυτοκράτωρ Ηράκλειος», «Διγενής Ακρίτας», «Η αυτοκράτειρα Θεοφανώ», «Ιουστινιανός», «Αλέξιος Κομνηνός και ο Ευτυχής Θεοδόσιος», «Αλέξιος Κομνηνός», «Ο Καραγκιόζης και η στολή του Μαρμαρωμένου Βασιλιά», «Ο Καραγκιόζης κι η νεκροκεφαλή του Κων. Παλαιολόγου»,

«Ο Καπετάν Απέθαντος», «Πάνος Φραντζής», «Η Νεράιδα της Μάνης», «Βελισάριος», «Κασσιανή», «Η Άλωση της Κωνσταντινουπόλεως», «ο Μαρμαρωμένος Βασιλιάς», «Θωμάς Παλαιολόγος και οι συνωμότητες». Παραστάσεις που τις ζωντάνευαν η αξιοσύνη και οι αριστουργηματικές φιγούρες των Βασίλαρου, Μπομποτινίου, Γ. Ιατρίδη, Κώστα Μάνου, Π. Επτανήσιου, Βάγγου, Μάνθου Αθηναίου, Γιάνναρου, Χρίστου και Γιώργου Χαρίδημου, Θ. Σπυρόπουλου, Αφών Αθανασίου και σκηνικά των Φώτη Ράμμου, Κώστα Καραμπάλη, Μιχάλη του Πρόσφυγα και τόσων άλλων. Εντύπωση προκαλεί το χαρτονένιο τέχνασμα του Βασίλαρου «Εν τούτω νικά» (1938) και οι δερμάτινες φιγούρες του από το έργο Βελισάριος. Τη δερμάτινη φιγούρα του Ιουστινιανού την παρουσίαζε και σαν Αλέξιο Κομνηνό ή Ηράκλειο και η φιγούρα του «Μαρμαρωμένου Βασιλιά», στην πραγματικότητα είναι η φιγούρα του Θωμά Παλαιολόγου. Εντυπωσιακές οι κοπιδιαστές φιγούρες του Κ. Μάνου (Ιουστινιανός και πέρσης πολεμιστής ή αγγελιοφόρος), που το χέρι τους είναι δερμάτινο σε κατασκευή του Βασίλαρου.

Αναφέρεται ακόμη και στη συλλογή των εργαλείων του Μάνθου και κάποιος Τριαντάφυλλος από τη Θεσσαλονίκη που κατασκεύασε μια δερμάτινη φιγούρα του Βελισάριου.

Παραστάσεις γλαφυρές, πολυπρόσωπες που πάντοτε υπερέβαιναν την ιστορική πραγματικότητα. Παρ' όλα αυτά δεν μπορεί κανείς να παραβλέψει, ότι έστω και με τη δικιά του οπτική γωνία και το δικό του τρόπο απέναντι σε «πρόσωπα, πράγματα και πεπρωμένα», το θέατρο σκιών δίδαξε ιστορία σε μια αγροτοδημοτική Ελλάδα, σε χρόνια έντονων ιστορικών και πολιτικών εξελίξεων.

Ο Γιάγκος Ανδρεάδης στην

ανακοίνωσή του «Από τον Βελισάριο στον Οιδίποδα: Αρχαία μέσα και νεώτερα μοτίβα στο έργο Βελισάριος του λαϊκού μας θεάτρου σκιών», στη διήμερη συνάντηση για το νεοελληνικό Θέατρο Σκιών, στα Γιάννενα, 26/11-27/11/1984, (η ανακοίνωση περιλαμβάνεται στο έργο του «Τα παιδιά της Αντιγόνης. Μνήμη και ιδεολογία στη νεώτερη Ελλάδα», Εκδόσεις Καστανιώτη), πολύ σωστά αναφέρει ότι «Όποιος μιλά για εξουσία, μιλά για Ιστορία, έτσι, για αρκετές δεκαετίες το θεατρικό αυτό είδος (θέατρο σκιών) θα υποκαταστήσει εν μέρει την ανεπαρκή δημόσια εκπαίδευση και θα εξασφαλίσει τους δεσμούς των νέων με την ιστορία και τον μύθο, παίζοντα ένα σημαντικό ρόλο στη λαϊκή ιδεολογία».

Ο Βασίλαρος θα χαρακτηρίζει τον «Βελισάριο» «κορωνίδα των παραστάσεων» από το 1928, ο Ιατρίδης θα παίζει το 1955 τον «Καπετάν Απέθαντο», ο Π. Επτανήσιος τον «Μαρμαρωμένο Βασιλιά» το 1975-76, ο Μάνθος Αθηναίος από την απελευθέρωση κι έπειτα αδιάλειπτα τον «Βελισάριο», ο Βάγγος θα εντυπωσιάζει με τα χάρτινα τακίμια του «Βελισάριου» στη Λέσχη Γραμμάτων και Τεχνών στη Θεσσαλονίκη το 1976, ενώ η παράσταση θα παιχτεί στα «Ευρωπαϊκά-Ελλάς 82».

Όμως εμείς θα θυμηθούμε και θα νοσταλγήσουμε το караγκιοζοστέκι ΡΕΚΟΡ, εκεί στου Μαρούδα στην Πάτρα, κάποιο καλοκαιριάτικο βράδυ τον Ιούλη του 1980. Έπαιζε τον «Βελισάριο» ο Γιάνναρος, κάνοντας κάθε προσπάθεια να ελαφρύνει με τις ατάκες και τα σχόλια του Καραγκιόζη του, το μυσταγωγικό κλίμα της παράστασης και συνάμα να ξεδιπλώσει γλαφυρά τα πάθη και τις ίντριγκες της βυζαντινής αυλής του Ιουστινιανού. Δίπλα του περιστασιακός βοηθός και εγώ, να θαυμάζω τη δεξιοτεχνία του που «έπαιζε» με τη διάθεση του κοινού, κορυφώνοντας τη από το δάκρυ στο γέλιο και το αντίθετο. Αλησμόνητες στιγμές, ανεπανάληπτες εμπειρίες!

Από όλες τις παραστάσεις, αναμφισβήτητα, τρεις είναι αυτές που μονοπώλησαν το ενδιαφέρον και την προτίμηση του κοινού η «Κασσιανή», «ο Καπετάν Απέθαντος» και ο «Βελισάριος». Ποντάροντας η πρώτη στο αυξημένο λαϊκό θρησκευτικό συναίσθημα

(παίζονταν κάθε Μεγάλη Τρίτη) και στην επεισοδιακή, εντυπωσιακή και περιπετειώδη πλοκή η δεύτερη και η τρίτη.

Η «Κασσιανή»

Η εντυπωσιακή αποδοχή της μυθιστορηματικής «Κασσιανής» από το αναγνωστικό κοινό, οδήγησε γρήγορα τους караγκιοζοπαίκτες να προσεταιριστούν τη δημοτικότητα της και να τη δραματοποιήσουν σ' ελεύθερη διασκευή για το ντόπιο θέατρο σκιών. Στην «Κασσιανή» του μπερντέ η δημιουργική φαντασία και η μυθοπλαστική ικανότητα των μαστόρων της τέχνης, επιστρατεύει όλα τα μέσα για το στρώσιμο κλίματος υποβολής και μεταφυσικής ατμόσφαιρας, φορτίζοντας συναισθηματικά το «αξιότιμον» κοινό. Υποβλητική

μουσική, ψαλμωδίες και ανάλογος φωτισμός, ιδιαίτερα στη σκηνή όπου ο Διάβολος επιχειρεί να παρασύρει την Κασσιανή να ενδώσει στο πάθος του Θεόφιλου και να εγκαταλείψει το μοναστήρι. Η παράσταση τελειώνει με το τροπάριο της Κασσιανής.

Στην «Κασσιανή» ένα αριστουργηματικό ψυχογράφημα, φανταστικό και πραγματικό

σπάνε τα διαχωριστικά σύνορα, αποκτώντας ισχυρή γοητεία και περίσσια οικειότητα. Η Κασσιανή υψώνεται προς το θείο χωρίς να χάσει την ανθρώπινη υπόσταση της, γι αυτό ο Θεατής ταυτίζεται μαζί της και συμπάσχει. Το έργο παρουσιαζόταν τη Μεγάλη Τρίτη, σ' ένα βασικά γυναικοκρατούμενο κοινό που βαλάντωνε στο κλάμα. Στην παράσταση αυτή διακρίθηκε ο

Βασίλαρος ενώ έχουν διασωθεί σε χειρόγραφο, δικοί του διάλογοι του έργου.

Ο «Βελισάριος»

Ο «Βελισάριος» πάλι είναι προϊόν μιας πιο έντεχνης διαδικασίας. Ο μύθος με την τραγική κατάληξη της προδοσίας της γυναίκας του στρατηγού και την τύφλωση του, για πολλούς ερευνητές προϋπήρχε της Άλωσης. Προέρχεται από τις διάφορες διασκευές της «ριμάδας του Βελισάριου» ή στη «Διήγηση ωραιότατη του θαυμαστού ανδρός του λεγομένου Βελισαρίου» όπως αλλιώς είναι γνωστή και που το αρχέτυπο της αποδίδεται στο 1390 μ.Χ. Στην Κωνσταντινούπολη το 1870 εκδίδεται το δράμα του Δημοσθένη Μισιτζή «Βελισάριος ή Η κακία και η Αρετή». Εξ' άλλου ο Βελισάριος στην πορεία του χρόνου απασχόλησε πολλούς και όλες της μορφές τέχνης, έγινε μυθιστόρημα, πίνακας ζωγραφικής, γελοιογραφία, θεατρικό έργο, και όπερα από τον Donizetti. Ακόμη η σκηνή της τύφλωσης του στρατηγού και της περιπλάνησης, με τη συνοδεία της κόρης του, παραπέμπει στην αρχαία ελληνική τραγωδία, στον Οιδίποδα. Στη μελέτη του ο Γιάγκος Ανδρεάδης επιχειρεί να εντοπίσει στο έργο τις επιρροές από την αρχαία ελληνική τραγωδία και την «...πρόσμιξη αρχαίου, βυζαντινού και του σύγχρονου μας σχεδόν στοιχείου...».

Η πατρότητα της παράστασης του «Βελισάριου» στον Καραγκιόζη αποδίδεται στον Γιάννη Γιωργόπουλο ή Μπομποτίνο, καθηγητή των μαθηματικών, που ήταν και αξιόλογος καραγκιοζοπαίχτης. Το έργο του Μπομποτίνου έγινε πλατιά γνωστό με τη εκλαϊκευτική διασκευή του Βασίλαρου. Ο Σωτήρης Σπαθάρης αποδίδει την παράσταση στον Κώστα Μάνο κι ο Γιάνναρος στον Ντίνο Θεοδωρόπουλο.

Ο «Βελισάριος» είναι μια πολυπρόσωπη παράσταση με τέσσερις αλλαγές σκηνικών.

Από τη Βασιλεύουσα του Ιουστινιανού, στα πεδία των μαχών του Πέρση βασιλιά Χοσρόη και από κει πίσω στην Κωνσταντινούπολη και στην έρημο για το δραματικό φινάλε. Ο караγκιοζοπαίκτης χρειάζεται πολλούς και έμπειρους βοηθούς, ιδιαίτερα στις σκηνές των μαχών. Στην περιπετειώδη και με μπόλικα σασπένς αυτή παράσταση, η δραματική πλοκή κορυφώνεται στη σκηνή της τύφλωσης και σε εκείνη της αναγνώρισης Βελισάριου-Αδαμάντιου και του τραγικού θανάτου του στρατηγού. Ο Καραγκιόζης είναι υπηρέτης στο σπίτι του Βελισάριου και υπήρξαν παραστάσεις όπου μετονομάστηκε σε Τηλέμαχο.

Ο «Βελισάριος» εντοπίζεται σε χειρόγραφο τετράδιο του Βασίλαρου το 1928, που έδωσε ο γιος του Κώστας το 1941, όταν το έπαιξε στη χώρα Τριφυλίας στις 22 Σεπτεμβρίου, στο καφενείο του Σωτήρη Δρακόπουλου. Στο ίδιο καφενείο το είχε παίξει και στις 2 Ιανουαρίου

1938, με βροχή κατακλυσμιαία όπως γράφει ο ίδιος. Στις 13 Σεπτεμβρίου 1936 παίζει την παράσταση στην Καλαμάτα με βοηθό τον Γιώργο Καλαποθά. Στις 14 Μαρτίου 1937 στο Χάβαρι Αμαλιάδας προσφέρει την παράσταση του «Βελισάριου» υπέρ της ανέγερσης αναθηματικής στήλης για τους πεσόντες. Στις 11 Απριλίου 1938 στα Τσουκαλέικα Πατρών παίζει το έργο σε ευεργετική παράσταση υπέρ του παλαίμαχου караγκιοζοπαίκτη Δημήτρη Πάγκαλου. Η είσπραξη 750 δρχ., ο Πάγκαλος τον ευχαριστεί κλαίγοντας. «Βελισάριο» είχε προγραμματίσει και στην Αχαγιά στο καφενείο του Αρίστου Ρεμπούτσικα στις 29 Ιανουαρίου του 1941, όμως το ανέβαλε λόγω του θανάτου του Ιων. Μεταξά.

Ας θυμηθούμε το παράπονο του τυφλού οδοιπόρου Βελισάριου όπως το αποδίδει ο Βασίλαρος:

*«Η τύχη μου με δίκασε
τυφλός να καταντήσω
μέσα σε δάση άγρια
να πάω να κατοικήσω.*

*Η τύχη μου με δίκασε
τυφλός για να γυρίζω
και δάκρυα από τα μάτια μου
τη γη για να ποτίζω».*

Ο «Καπετάν Απέθαντος»

Το 1939 εκδίδονται σε τεύχη σε συνέχειες και σε τόμο «ο Καπετάν Απέθαντος» και «Το μυστικό του Καπετάν Απέθαντου» του Γιώργου Τσουκαλά, από τις εκδόσεις ΑΓΚΥΡΑ και σε εικονογράφηση Γεράσιμου Γρηγόρη και γίνονται δημοφιλέστατα στο αναγνωστικό κοινό. Γρήγορα ο μυθιστορηματικός Καπετάν Απέθαντος θα ζωντανέψει σε ελεύθερη διασκευή στον μπερντέ του Καραγκιόζη και κατακτά την «αξιότιμον πελατεία» της «μάντρας», ποντάροντας, Κατοχή βλέπεται, στις λυτρωτικές και πατριωτικές λαϊκές διαθέσεις. Έκτοτε δε θα σταματήσει να παίζεται απ' όλους σχεδόν του παλιότερους αλλά και τους νεώτερους καραγκιοζοπαίκτες, σε διάφορες εκδοχές που συγκλίνουν στη μεταφυσική υπόσταση του Καπετάν Απέθαντου που στις περισσότερες είναι ο «Μαρμαρωμένος Βασιλιάς» Κ. Παλαιολόγος, ενώ στις άλλες απόγονος της ηρωίδας, που άλλοτε λέγεται Άννα Φραντζή κι άλλοτε Άννα Κομνηνή. Το 1945 η ΑΓΚΥΡΑ θα εκδώσει τον «Καπετάν Απέθαντο» στη σειρά των τευχών Καραγκιόζη (No 45), ενώ αρχές της δεκαετίας 50 θα το ξαναεκδώσει σε μια σειρά επιλεγμένων έργων Καραγκιόζη (No 11). Το κείμενο υπογράφει ο Ιωάννης Μουστάκας και δεν έχει καμιά σχέση με το πρωτότυπο μυθιστόρημα στην πλοκή, σχετικά με τις μεταφυσικές προεκτάσεις. Το τεύχος εικονογραφεί ο μεγάλος λαϊκός ζωγράφος Γλιάτας.

Ο Δ. Λουκάτος τονίζει «Η ανθρώπινη φαντασία δεν ήταν ποτέ ανόητη ακόμα και στις ώρες των πιο αφελών της συλλήψεων». Αυτός είναι ο λόγος και συνάμα η λαϊκή δραματοποιητική αξιοσύνη των καραγκιοζοπαικτών, που κατάφεραν να μετουσιώσουν τους λαϊκούς μύθους και όλη τη λαϊκοδημοτική θεματολογία για το βυζάντιο σε θεατρικό λόγο και εικόνα, μ' έντονο λυρισμό και μεταφυσική έπαρση που αγγίζει τα όρια της ποίησης.

«Ο Καραγκιόζης Πτωχοπρόδρομος» κι άλλες έντεχνες προσπάθειες

Θα σταθούμε για λίγο στο έργο του Ι. Μ. Χατζηφώτη «Ο Καραγκιόζης Πτωχοπρόδρομος», που παίχτηκε στην Αθήνα από τον Δημήτρη Μόλλα, στις 13 Δεκεμβρίου 1979 στον «Τιπούκειτο». Τις φιγούρες και τα σκηνικά του έργου φιλοτέχνησαν οι Μίνως Αργυράκης, Μποστ, Γιάννης Μιγάδης και Τάσος Ζωγράφος. Η λόγια αυτή παράσταση ήταν μεστή πτωχοπροδρομικών ποιημάτων, άλλων βυζαντινών κειμένων της ίδιας εποχής, όπως είναι τα έργα το Μιχαήλ Γλυκά ή «η φιλοσοφία του κρασοπατέρος». Από τα έργα αυτά χρησιμοποιήθηκαν ατόφιες φράσεις σε ελεύθερη ανάπλαση, για να αποδειχτεί η σύμπτωση με τον Καραγκιόζη.

Στη βυζαντινή παράδοση στράφηκαν και οι δικές μου δραματοποιητικές ανησυχίες δίνοντας τη δικιά μου εκδοχή του «Βελισάριο», με σαφείς επιρροές από το κείμενο του Βασίλαρου. Την παράσταση μου αυτή την έπαιξα στις 25-9-1999 στη Β Συνάντηση Βυζαντινολόγων Ελλάδος-Κύπρου στην Αθήνα. Η παράσταση μου «Κασσιανή», είναι μια εκδοχή που ποντάρει πιότερο σ' ένα ελεύθερο πνεύμα, σε μια γυναίκα πολύ πιο μπροστά από την εποχή της και λιγότερο στη θρησκευτική συναισθηματική φόρτιση και το

μοναστικό τέλος της υμνωδού. Παίχτηκε στα πλαίσια εκθέσεων εικαστικών μου με θέμα το Βυζάντιο στη Βέροια, την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη. Ακόμη ο «Διγενής Ακρίτας, ο αντρειωμένος» με πληθώρα στιχομυθιών από την Ακριτική, δημώδη και έντεχνη ποίηση, που παίχτηκε στην Αθήνα στην έκθεση «Ακρίτες της Ευρώπης», στη Θεσσαλονίκη σε έκθεση μου με θέμα το Βυζάντιο και σε φεστιβάλ του εξωτερικού.

Η όλη μου προσπάθεια πάνω στη βυζαντινή θεματολογία ολοκληρώθηκε με την έκθεση εικαστικών μου με τίτλο «Βυζαντινές ανταύγειες στον μπερντέ του Καραγκιόζη» στο Ίδρυμα Γουλανδρή -Χορν στην Αθήνα στις 23-31/5/2000, στην Βέροια, στην Μπαρμπούτα, στο αρχοντικό Μεκέ στις 2-8/7/2001 και στη Θεσσαλονίκη με τη διοργάνωση της Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, στον εκθεσιακό χώρο Μπέη Χαμάμ από τις 15/3/2004 έως 3/4/2004, όπου παίχτηκαν η «Κασσιανή» και ο «Διγενής Ακρίτας ο αντρειωμένος» και υπήρξε ομιλία μου με θέμα «Το Βυζάντιο στα λαϊκά θεάματα και αναγνώσματα».

Στα σινεμά, τα πάλκα και την τηλεόραση

Ο κινηματογράφος λαϊκό θέαμα και αυτός, θα φιλοξενήσει στην οθόνη του την έγχρωμη παραγωγή της Άρμα Φιλμς του 1960 «Κασσιανή», σε σενάριο-σκηνοθεσία Ανδρέα Λαμπρινού σε σενάριο του Κ. Παπαγεωργίου του Αθηναίου, από το ομώνυμο μυθιστόρημα του και τους Ανδρέα Μπάρκουλη και Αλ. Ζεβερδινού στους πρωταγωνιστικούς ρόλους. Το «Δοξόμπους» το 1987 σε σκηνοθεσία Φώτη Λαμπρινού και σενάριο Πάνου Θεοδωρίδη και Φ. Λαμπρινού.

Υπενθυμίζουμε ακόμη και τις τηλεοπτικές σειρές «Εν τούτω νίκα» το 1973 και το «Πορφύρα και αίμα» το 1977.

Η «Κασσιανή» ήταν το προσφιλές έργο των θεατρικών μπουλουκιών κι όχι μόνο, την περίοδο του Πάσχα και τη Μεγάλη Τρίτη. Διασώζεται χειρόγραφο τετράδιο με τους διάλογους της παράστασης σε τέσσερις πράξεις. Όπως υπογραμμίζεται, η συγγραφή τέλειωσε στις 26 Μαΐου του 1927 στην Αθήνα στο μικρό Ζάππειο και αναφέρεται σαν κτήμα της καλλιτέχνιδας Λούλας Δρακάκη. Πολύ πιο μπροστά, το 1867, ο Αλέξανδρος Σταματιάδης μας είχε δώσει το «Κασσιανή και Ακύλλας ή Θρησκεία και έρως», ενώ ο Αριστείδης Κυριακός θα γράψει το ρομαντικό δράμα «Κασσιανή», που παίζεται στο Θέατρο Παντόπουλου στη Νεάπολη στις 26-7-1907. Στον ομώνυμο ρόλο θριαμβεύει η Μαρίκα Κοτοπούλη.

Όμως το θεατρικό μονοπώλιο της «Κασσιανής», κλέβει η «Θεοδώρα». Από το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα απαντούμε το δράμα του Κλέωνα Ραγκαβή «Θεοδώρα», όπως και το «Ιουστινιανός και Θεοδώρα». Την περίοδο 1968-69 η Τζένη Καρέζη κι ο Κώστας Καζάκος ανεβάζουν με επιτυχία στο θέατρο ΔΙΑΝΑ το «Θεοδώρα η Μεγάλη» του Γιώργου Ρούσσου σε σκηνοθεσία Αλέξη Μινωτή. Στη Θεσσαλονίκη οι παραστάσεις δόθηκαν, μέσα στο βυζαντινό μνημείο της Ροτόντας. Πολύ αργότερα το 1996-97-98 τη «Θεοδώρα» θα υποδυθεί σε δικιά της διασκευή και η Μιμή Ντενίση σε σκηνοθεσία Γιάννη Κακλέα.

Πρέπει ακόμα να αναφερθεί η τραγωδία του Νίκου Καζαντζάκη «Ιουλιανός» (προϋπήρχε το δράμα του Κλέωνα Ραγκαβή, 1884). Το έργο κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις «Πιγκουίνος» το φθινόπωρο του 1945 κι αναφέρεται στον Ιουλιανό τον Παραβάτη. Το έργο θα παρασταθεί πολλές φορές, εδώ θα θυμίσουμε τις παραστάσεις στο Κρατικό

Θέατρο Β. Ελλάδας το 2008-09 και του Βασιλικού Θεάτρου το 2007. Ο Καζαντζάκης θα δώσει ακόμα την τραγωδία «Νικηφόρος Φωκάς» που δημοσιεύεται τον Δεκέμβρη του 1927 και παίζεται στο Εθνικό Θέατρο τον Φλεβάρη του 1959 και τον «Κωνσταντίνο Παλαιολόγο» που βλέπει την τελική συγγραφική μορφή του το 1951 και δημοσιεύεται στην «Νέα Εστία» το 1953. Το έργο θα γίνει όπερα από τον Δημήτρη Καλομοίρη και θα δοθούν πολλές παραστάσεις από την Εθνική Λυρική Σκηνή το 1962 ενώ θα ανεβεί στο Ωδείο Ηρώδου Αττικού στις 16 Αυγούστου 1962. Με τον Κων. Παλαιολόγο θα ασχοληθούν από τον 19ο αιώνα ο Ιωάννης Ζαμπέλιος και ο Νικόλαος Βούλγαρης ενώ με τον Νικηφόρο Φωκά οι Αν. Αντωνιάδης, Π. Ζάνος, Δ. Βερναδάκης, Αρ. Προβελέγγιος και με τον Ιωάννη Τσιμισκή ο Φ. Πολίτης το 1915.

Βυζαντινή θεματολογία θα έχουν και τα θεατρικά του Άγγελου Τερζάκη με τα έργα του «Θεοφανώ» το 1956 (ΚΘΒΕ 1991), «Αυτοκράτωρ Μιχαήλ» το 1936 (Εθνικό Θέατρο) και «Σταυρός και σπαθί» το 1939. Το ίδιο και ο Γ. Θεοτοκάς με το «Βυζαντινή νύχτα» ή «Η Λάκαινα» και ο Γιώργος Ρούσος με το «Φόνος στο Ιερό Παλάτι». Πληροφοριακά, το 1913, σε διαφημιστικό πρόγραμμα του Θεάτρου Αλάμπρα, διαφημίζεται το προσεχές ανέβασμα της «Μπαμ-μπουμ Τουρκο-Βουλγαρική επιθεώρησης, Κωνσταντίνος ο Παλαιολόγος».

Τέλος πρέπει να επισημάνουμε ότι σκηνές από το Βυζάντιο γίνανε συχνά αντικείμενο παιδικών σχολικών παραστάσεων, που ερμήνευαν μικροί μαθητές. Τα κείμενα τα έγραφαν συνήθως δάσκαλοι που αναλάμβαναν και τη σκηνοθεσία. Τέτοιες παραστάσεις έχουν κατά διαστήματα κυκλοφορήσει σε τεύχη και συχνά ενέπνευσαν τους караγκιοζοπαίκτες.

Καταλήγοντας....

Ο βίος και η πολιτεία του Βυζάντιου στα λαϊκά θεάματα και αναγνώσματα, δεν μας έχουν πει ακόμη το στερνό τους αντίο. Μπορεί οι μύθοι και οι δοξασίες ενός απώτερου παρελθόντος, να δίνουν τη θέση τους σε ρεαλιστικότερα και πρακτικότερα αστικά αναπεταρίσματα, καλύπτοντας άλλες συναισθηματικές και αισθητικές ανάγκες των αναγνωστών και των θεατών, στερώντας το νέο ρεπερτόριο του θεάτρου σκιών από την ποίηση, τη μαγεία και το δέος της παράδοσης και του υπερφυσικού, όμως στην «Κασσιανή» πάντοτε θα ελλοχεύει μια νέα ανάγνωση και μια νέα οπτική γωνία. Όμως μέχρι τότε.... οι πιστοί θα στριμώχνονται ακόμα στις εκκλησιές κάθε Μεγάλη Τρίτη για να ακούσουν το τροπάριο της Κασσιανής και οι μυθιστορηματικές εκδοχές και οι αναβιώσεις στα λαϊκά θεάματα του απόηχου των θρύλων για το Βυζάντιο, δεν είναι δυνατόν να είναι κάτι που μπορεί να αποκλειστεί.

Ο Καραγκιόζης σαν θέαμα λαϊκό που ακουμπά στο χτες, αφουγκράζεται το σήμερα κι ονειρεύεται το αύριο, σαν ένα θέαμα που στην πορεία του επέδειξε μίαν αξιοθαύμαστη προσαρμοστικότητα, σίγουρα θα έχει να κάνει μια νέα ανανέωση, μια νέα απόδοση, μια νέα ερμηνεία. Θα δούμε. Ποιος ξέρει;

Γιάννης Χατζής 15 Ιανουαρίου 2014

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Στην προσπάθεια αυτή ουσιαστική και πολύτιμη ήταν η συμβολή των σπουδαιών μελετών των Κώστα Μπίρη, Θόδωρου Χατζηπανταζή, Κυριάκου Κάσση, Δημήτρη Χανού, Θανάση Φωτιάδη, Γιάγκου Ανδρεάδη, Αντώνη Δελώνη, Χαρίλαου Πατέρα, Αρετής Βασιλείου, Μάριου Πλωρίτη,

Αλέξη Σολωμού, Τάκη Λάππα.

Πολύτιμα υπήρξαν τα ανέκδοτα απομνημονεύματα του Βασιλάρου, όπως και οι ανέκδοτες χειρόγραφες παραστάσεις του.

Ακόμα συνέβαλαν το δίτομο «ο Κόσμος του Καραγκιόζη» (φιγούρες - σκηνικά) και τα άλμπουμ «Μάνθος Αθηναίος. Φιγούρες και σκηνικά του Θεάτρου Σκιών» έκδοση του Δήμου Ν. Σμύρνης και Πάντειου Πανεπιστημίου, «Ελληνικό Θέατρο Σκιών. Φιγούρες από φως και ιστορία» έκδοση του ΕΛΙΑ.

Γιάννη Χατζή, «Κινηματογράφος και Καραγκιόζης» (Κινηματογραφικά Τετράδια τεύχος 11), και «Ο βίος και τα έργα των Θρησκευτικών εκδόσεων στην Ελλάδα, άλλοτε και τώρα...!» (ΓΙΑΤΙ τεύχος 130, Απρίλης 1986).

Τα γραπτά, οι ηχογραφημένες παραστάσεις, η πείρα και οι γνώσεις μεγάλων μαστόρων της τέχνης μας, ήταν πολύτιμος βοηθός.

Με τον τρόπο τους βοήθησαν από τη συλλογή μου τα φυλλάδια με φιγούρες και τα τεύχη με παραστάσεις, από τη δεύτερη δεκαετία του 20ού αιώνα μέχρι σήμερα, όπως και τα λαϊκά περιοδικά, τα τεύχη και οι εφημερίδες περασμένων δεκαετιών.

Γίνε τακτικός συνεργάτης του περιοδικού «Ο Καραγκιόζης μας»

- Έχεις την ικανότητα να γράφεις;
- Φτιάχνεις σκιστάκια; Σταυρόλεξα;
- Στείλε τα στο e-mail του Σωματείου,
το αργότερο μέχρι τις 20 κάθε μήνα:
somateiokaragkiozh@gmail.com

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΦΙΓΟΥΡΑΣ

ΣΕ ΔΕΡΜΑ

Σάββατο 8 Φλεβάρη.

Ώρα 11:00 - 13:00

Ο Φλεβάρης και με ιστορία

1 Φεβρουαρίου: • 2003 - Εκρήγνυται, πάνω από το Τέξας, κατά τη διάρκεια της επιστροφής του, στην Γη, το διαστημικό λεωφορείο Κολούμπια.

4 Φεβρουαρίου: • 1843 - Πεθαίνει ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ηρωική μορφή του Αγώνα του 1821.

5 Φεβρουαρίου: • 1991 - Αεροσκάφος C-130 της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας συντρίβεται στο Όρος Όθρυς, κατά τη διάρκεια της προσέγγισης, στο αεροδρόμιο της Νέας Αγχιάλου. Νεκροί και οι 63 επιβαίνοντες.

7 Φεβρουαρίου: • 1992 - Υπογράφεται η Συνθήκη του Μάαστριχτ, που οδηγεί στη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

8 Φεβρουαρίου: • 1980 - Πεθαίνει ο τραγουδιστής Νίκος Ξυλούρης από την Κρήτη.
• 1981 - Είκοσι ένας οπαδοί του Ολυμπιακού

βρίσκουν το θάνατο, μετά από αγώνα με την ΑΕΚ, όταν ποδοπατούνται, βρίσκοντας τις πόρτες του γηπέδου κλειστές.

9 Φεβρουαρίου: • 1857 - Πεθαίνει ο Διονύσιος Σολωμός, ο ποιητής του Ύμνου εις την Ελευθερίαν, Εθνικού ύμνου της Ελλάδας.

10 Φεβρουαρίου: • 1947 - Τα Δωδεκάνησα περνούν με Συνθήκη, από την Ιταλία στην Ελλάδα.

11 Φεβρουαρίου: • 1776 - Γεννιέται ο πρώτος Κυβερνήτης του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους, Ιωάννης Καποδίστριας.

12 Φεβρουαρίου: • 1945 - Υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας, με σκοπό τον τερματισμό του εμφυλίου πόλεμου, μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης και του ΕΑΜ. • 1980 - Πεθαίνει η Ελληνίδα κωμική ηθοποιός Γεωργία Βασιλειάδου.

13 Φεβρουαρίου: • 1894 - Οι αδελφοί Λυμιέρ κατοχυρώνουν με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας τη φορητή συσκευή του κινηματογράφου.

14 Φεβρουαρίου: • 1946 - Ένας ηλεκτρονικός εγκέφαλος, που κατασκευάζεται από την IBM, με την ονομασία Computer, αρχίζει να λειτουργεί στο Πανεπιστήμιο της Πενσυλβάνια. Ονομάζεται ENIAC, Ηλεκτρονικός Αριθμητικός Ολοκληρωτής και Υπολογιστής, και εγκαινιάζει μια νέα εποχή.

• 1991 - Η "Καταιγίδα της Ερήμου" βρίσκεται σε εξέλιξη. Διατρητική βόμβα, που πέφτει από αμερικάνικο αεροπλάνο, διαπερνά καταφύγιο με αμάχους, στην Βαγδάτη.

18 Φεβρουαρίου: • 1883 - Γεννήθηκε ο συγγραφέας Νίκος Καζαντζάκης.

20 Φεβρουαρίου: • 1960 - Πεθαίνει ο κορυφαίος Έλληνας ηθοποιός Βασίλης Λογοθετίδης.

21 Φεβρουαρίου: • Διεθνής Ημέρα Μητρικής Γλώσσας. • 1913 - Απελευθέρωση των Ιωαννίνων.

22 Φεβρουαρίου: • 1997 - Ανακοινώνεται στην Σκωτία, ότι, τον Ιούλιο του 1996, γεννήθηκε το πρώτο κλωνοποιημένο πρόβατο, η Ντόλι.

23 Φεβρουαρίου: • 1455 - Τυπώνεται το πρώτο βιβλίο, η Βίβλος από τον Γουτεμβέργιο.

• 1966 - Τηλεοπτικοί δέκτες λαμβάνουν, για πρώτη φορά, το πρόγραμμα του ΕΙΡ, της σημερινής ΕΡΤ.

25 Φεβρουαρίου: • 1973 - Τρεις χιλιάδες φοιτητές οχυρώνονται στην Νομική Σχολή της Αθήνας και διαδηλώνουν, από την ταράτσα του κτιρίου, με συνθήματα κατά της Χούντας.

28 Φεβρουαρίου: • 1935 - Ο Δρ. Γουάλας Κράδερς εφευρίσκει το νάιλον. 2003 - Πεθαίνει ο βραβευμένος Έλληνας σκηνοθέτης και συγγραφέας Ντίνος Δημόπουλος.

Αβραάμ Αντωνάκος:
18 Φεβρουαρίου 1998

ΜΝΗΜΗ

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΟΠΑΙΧΤΩΝ

**Σοφία Καλογερά-
Θεοδοπούλου:**
28 Φεβρουαρίου 2009

